

ארגון ההגנה העצמית היהודית בארגנטינה בשנות השישים וראשית שנות השבעים: תמונת מראה של האלימות האנטישמית?

רענן ריין

ב־8 ביוני 1967, בעיצומה של מלחמת ששת הימים, התקבצו כמה מאות בני אדם מול שגרירות סוריה בבואנוס איירס. הם צעקו סיסמאות נגד 'המזימה האמריקנית-יהודית', הציונות ומשתפי הפעולה עמה בארגנטינה, וקראו 'מוות ליהודים'. חברי ארגון ההגנה העצמית היהודית של בואנוס איירס לא רצו להפקיר את הזירה לתומכיהן של מדינות ערב ומיהרו להתעמת עם המפגינים, שכמה מהם נפצעו בחילופי המהלומות. 'המלחמה [במזרח התיכון] הגיעה לבואנוס איירס', זעקה הכותרת בשבועון הארגנטיני הפופולרי *אסי* (Así).¹ הייתה זו הפעם הראשונה, והאחרונה בשנות השישים, שחברי הארגון המחתרתי למחצה יצאו לפעילות גלויה. הסיקור העיתונאי של ההפגנה וצילומיהם של כמה מן החברים שהתפרסמו לעיני כול הבהילו את הפעילים היהודים, אשר חזרו במהירות לדפוס הפעילות שפיתחו בתחילת שנות השישים, אף כי אלה הרחיבו את יעדי פעילותם וכללו מעתה לא רק ארגוני ימין קיצוני אנטישמי אלא גם יעדים ערביים.

* גרסה מוקדמת וחלקית של מאמר זה התפרסמה בעבר, ראו Raanan Rein and Ilan Diner, 'Unfounded Fears, Inflated Hopes, Passionate Memories: Jewish Self-Defense in 1960s Argentina', *Journal of Modern Jewish Studies*, Vol. 11, No.3 (2012), pp. 357-376

1 ראו, 'La Guerra llegó a Buenos Aires', *Así*, 17.6.1967, pp. 3, 14-17, 32; 'Frente a la embajada', *Crónica*, 9.6.1967. *Así*. Hubo refriegas: Dos heridos', *Crónica*, 9.6.1967 החמישים וכעבור שנים ספורות נמכרו כמיליון וחצי עותקים של שלושה גיליונות שבועיים. הנושאים המרכזיים של המגזין היו פוליטיקה לאומית, ספורט וכתבות פליליות.

הניצחון הישראלי במלחמה עורר התלהבות רבה בקרב יהודי ארגנטינה וחיזק את ביטחונם העצמי ואת זהותם הציונית של רבים.² אבל ככל שהדברים נוגעים לפעילות ההגנה העצמית, שהתנהלה בעידודם של גורמים ישראליים ובהדרכתם, מלחמת ששת הימים לא הייתה נקודת מפנה אלא רק העצימה תהליכים קיימים. בפן הזה, כמו ביחסים שבין יהודי ארגנטינה בכלל למדינת ישראל, דפוסי הפעילות וקצב השינוי נקבעו בראש ובראשונה על פי הצרכים והנסיונות שהכתיב סדר היום הלאומי הארגנטיני ויחסם של גורמים שונים בחברה הארגנטינית ליהודים שחיו בה.

עלייתו של חואן פרון (Perón) לשלטון באמצע שנות הארבעים, חודשים ספורים לאחר תום מלחמת העולם השנייה; הדחתו בספטמבר 1955 בהפיכה צבאית, שבהנהגתה בלטו גורמים קתוליים ולאומניים; חטיפתו של פושע המלחמה הנאצי, אדולף אייכמן, במאי 1960 בידי סוכני המוסד הישראלי; וגל האנטישמיות שעוררה החטיפה במהלך המחצית הראשונה של שנות השישים – כל אלה היו ציוני דרך משמעותיים בהתפתחותו ובהתרחבותו של ארגון ההגנה העצמית היהודית, יותר מן ההישג הצבאי של ישראל בשנת 1967 וכיבושן של הגדה המערבית ורצועת עזה.³

במאמר זה נבחנים שלבי התפתחותו של ארגון ההגנה העצמית היהודית בארגנטינה עד תחילת שנות השבעים של המאה החולפת (נקודת ציון אפשרית לסיום הדיון היא הפיגוע שביצעו פעילי הארגון במשרדי הליגה הערבית בבואנוס איירס בפברואר 1970). כמו כן מתוארים מבנה הארגון, שיטות הגיוס של צעירים וצעירות, בעיקר מתנועות הנוער הציוניות, האימונים וההכשרה שעברו אותם צעירים בעיר הבירה, כפרובינציה של בואנוס איירס ובמחנה המוכר בשם 'מכבילנדיה' (Macabillandia) כפרובינציה של קורדובה, כמו גם הפעילויות שביצעו.

הדיון מחדד את מאפייניו הייחודיים של הארגון בארגנטינה, בהשוואה לליגה להגנה יהודית, שפעלה באותן שנים בארצות הברית תחת מנהיגותו של הרב מאיר כהנא, ובהקשר ל'מרד הנעורים' שאפיין גם את ארגנטינה של שנות השישים ואשר במסגרתו אפשר לראות ביטויי התרסה נגד עולם המבוגרים ונגד ערכים ומושגים שנתפסו כשגרתיים, כקונפורמיים וכנורמטיביים.⁴ ביטויים אלה ניכרו במוסיקת 'הרוק הלאומי' שהתפתחה באותן שנים,⁵ ובמעורבות פוליטית גוברת. צעירים בכלל, וסטודנטים בפרט, הפכו לשחקנים מרכזיים

2 חיים אבני, 'האומנם מפנה? מלחמת ששת הימים והציבור היהודי המאורגן בארגנטינה', יהדות זמננו, כרך 11-12 (תשנ"ח), עמ' 263-300.

3 רענן ריין, ארגנטינה, ישראל והיהודים, תל-אביב 2002 (להלן: ריין, ארגנטינה).

4 Valeria Manzano, *The Age of Youth in Argentina: Culture, Politics, and Sexuality, from Perón to Videla*, University of North Carolina Press, 2014

5 Pablo Vila, 'Rock Nacional: Crónicas de la resistencia juvenil', in: Elizabeth Jelin (ed.), *Los nuevos movimientos sociales*, Vol 1, Buenos Aires 1985, pp. 83-148; Pablo Semán and Pablo Vila, 'Rock Chabón: The Contemporary National Rock of Argentina', in: Walter Aaron Clark (ed.), *From Tejano to Tango: Latin American Popular Music*, New York 2002, pp. 70-94

בפוליטיקה הארגנטינית של שנות השישים. הפעילות בארגון ההגנה העצמית אפשרה לצעירים היהודים לעצב לעצמם זהות נפרדת ובמידה מסוימת אוטונומית, אישית ויצירתית. זו עודדה שחרור ממוסכמות ואימוץ עמדה רגשית שקראה תיגר על המנהיגות הקהילתית ודרישותיה. המאמר מבוסס בעיקרו על עיתונות התקופה ועל פרויקט תיעוד בעל פה, כלומר שורה של ראיונות עם פעילים לשעבר בארגון, שחלקם היגר לישראל וחלקם נשאר בארגנטינה. תעודות על פעילות זו מצויות בישראל בעיקר בארכיון המוסד. מסמכים אלה חסויים ולחוקרים אין גישה אליהם.

'זוהי מחתרת של ממש'

בשלהי שנת 1963 הוזמן אבא גפן, ציר בשגרירות ישראל בבואנוס איירס, לארוחת ערב אצל אנטוניו מ' קריסטופרסן (Kristoffersen), מנהל מחלקת אפריקה והמזרח הקרוב במשרד החוץ הארגנטיני. הדיפלומט המארח ביקש להעלות באוזניו בן-שיחו כמה עניינים 'העלולים להפריע ליחסי שתי הארצות'. בין השאר התייחס ל'אימון הצבאי' שעוברים צעירים יהודים במחנות בפרובינציה של בואנוס איירס בידי מאמנים שהם מדריכים מישראל ששולחת הסוכנות היהודית. במחנות אלה אסור לדבר ספרדית אלא עברית בלבד, ומיקומם משתנה תדירות. 'זוהי מחתרת ממש', אמר קריסטופרסן. במשרד החוץ בירושלים התקבל הדרו"ח בדאגה, ושגרירות ישראל התבקשה 'לתת לו [לקריסטופרסן] תיאור מדויק של ההכשרה החלוצית בארגנטינה [...] העיקר להוציא מראשו את המחשבה על קיום מחתרת ישראלית בארגנטינה'.⁶

נציג הליגה הערבית בבואנוס איירס, חוסיין טריקי, הזהיר בלשון דומה את השלטונות והציבור המקומי כי 'בשטחה של ארגנטינה פועלים כ-26 מחנות אימונים לאנשי צבא ישראלים ואפילו השפה הספרדית אסורה בהם'.⁷ להאשמות אלה נמצא הד גם במתקפתו האנטישמית של ציר הקונגרס הפרוניסטי, חואן קרלוס קורנחו לינארס. ביולי 1964 הגיש ציר הקונגרס הזה מן הפרובינציה של סלטה הצעה לבית הנבחרים להקים ועדת חקירה פרלמנטרית לבריקת הפעילות הציונית בארגנטינה. בנמקו את הצורך לחקור את 'החתרנות הציונית המסוכנת', התייחס קורנחו לינארס בין השאר ל'חטיפת אייכמן והפעילות הטרוריסטית הישראלית בארגנטינה'.⁸

החשש שצעירים יהודים זוכים להכשרה על ידי סוכנים ציוניים היה לאובססיה של ממש בקרב קציני הצבא הארגנטיני בתקופת הדיקטטורה הברוטלית של שנות השבעים.

6 מכתב אבא גפן למשרד החוץ, 26.11.1963, ארכיון המדינה (להלן: א"מ), תיקי משרד החוץ, 103/1.

7 מצוטט אצל יהודה עדין, 'הלאומנות והניאור-נאציון בארגנטינה', בתפוצות הגולה, חוב' ז, מס' 3 (1965), עמ' 77. על טריקי ועמדותיו ראו, Hussein Triki, *He aquí Palestina... El sionismo al desnudo*, Madrid 1977

8 Juan Carlos Cornejo Linares, *El nuevo orden sionista en la Argentina*, Buenos Aires 1964, pp. 93-95

יש בידנינו כמה וכמה עדויות על חקירות שבהם נשאלו שוב ושוב עצירים על קשריהם כביכול עם 'הציונות הבין-לאומית'.⁹

ביטויי החשש האלה היו תוצאה של התארגנויות ופעילות של קבוצות צעירים יהודים להגנה עצמית בבואנוס איירס בשנות השישים וראשית שנות השבעים. השאלות הגדולות הן מה הייתה תרומתם של אלה, אם בכלל, לצמצום הביטויים האלימים של אנטישמיות במחצית השנייה של שנות השישים ותחילת שנות השבעים? לחלופין, מה הייתה תרומתו, אם בכלל, של מאבק זה בביטויי אנטישמיות, גזענות וקסנופוביה ליצירתה של חברה ארגונית דמוקרטית ופולרליסטית?

ההיסטוריוגרפיה התעלמה מן הנושא הזה. בעיקרו של דבר מדובר בהיסטוריוגרפיה מוטה אידאולוגית שעקב חשש מופרך נמנעה מעיסוק בנושאים שעלולים כביכול להזיק באופן כזה או אחר לדימויים של יהודים בארגנטינה בכלל ושל הקהילה היהודית המאורגנת בפרט, או לפגוע ביחסי ישראל עם מדינה זו. משום כך רבים מאלה שביקשתי לשוחח אתם בנושא בשנים האחרונות העדיפו להימנע מכך, שמא ינוצלו דבריהם בידי אנטישמים בארגנטינה. אלה שהסכימו להתראיין, בין שהם מתגוררים עדיין בארגנטינה או היגרו לישראל וחיים כאן, העדיפו שלא אזכיר את שמם או שאסתפק בראשי התיבות של שמם. החיבור האקדמי היחיד שמזכיר, כמעט באורח אגבי, את ארגוני ההגנה העצמית היהודית בארגנטינה, הוא מאמר של ד"ר דוד שרס המנוח מאמצע שנות השבעים, שהתבסס על הרצאתו בכנס באוניברסיטת תל-אביב שכותרתו הייתה 'אלימות והגנה בחוויה היהודית'.¹⁰ גוגה קוגן, שהיה פעיל בקבוצות אלה ועבד לאחר מכן כעיתונאי בעל המשמר במשך שנים רבות, התכוון לכתוב ספר בנושא, אך נסוג מן הרעיון כתוצאה מלחצים שהפעילו עליו חברי הארגון לשעבר בארגנטינה ובישראל.¹¹ מאוריסיו (טאטה) פורמנסקי, אחת הדמויות המרכזיות בהנהגת קבוצות אלה, שמר בקנאות על חשאיות בנושא הזה ולא הסכים לחלוק עם חוקרים את המחברות שבהן העלה על הכתב חלק מזיכרונותיו.¹²

כמו בנושאים אחרים, הספרות היפה והקולנוע עסקו מוקדם יותר בנושאים שהיסטוריונים חששו או נמנעו מלגעת בהם. במקרה זה אני מתכוון לקובץ סיפורים שהם בעלי אופי של בידיון תיעודי וביוגרפי ומשום כך אפשרו למחברם, הלל רזניצקי, חירות רבה יותר בהתמודדות עם נושאים שונים. הלל הוא אחיו של נחמיה רזניצקי, שהיה נשיא ארגון הגג הפוליטי של המוסדות היהודיים בארגנטינה, דאי"א (Delegación de Asociaciones Israelitas Argentinas, DAIA) בשנות השבעים, כשראשי הצבא תפסו את השלטון והנהיגו

9 Graciela Ben-Dror, 'Antisemitism in Argentina: From the Military Junta to the Democratic Era', *Antisemitism Worldwide 2002-3*, Tel Aviv 2004, pp. 5-28

10 David Schers, 'Antisemitism in Latin America', in: Salo Baron (ed.), *Violence and Defense in the Jewish Experience*, Philadelphia 2002, pp. 239-253

11 גוגה קוגן בראיון טלפוני, 7.9.2009.

12 מאוריסיו פורמנסקי בכמה ראיונות עם המחבר בשנים 2009 ו-2014.

מדיניות דיכוי אכזרי. אחד הסיפורים בקובץ זה, ארצות מולדת, נקרא 'עקיבא'. עקיבא הוא ארגנטינאי יהודי שהיגר לישראל ושב לבואנוס איירס כשליח של התנועה הקיבוצית אליה השתייך. הוא פוגש את בן דודו, יונתן, בבית קפה בעיר הבירה:

יונתן גולל סיפור מוזר שנדבק בקושי לדמותו הרכה. הוא היה בקשר עם קבוצת מחתרת יהודית. גרסה ארגנטינאית ל'ליגה להגנה יהודית' הניו-יורקית. תוך כדי הרצאת הדברים יונתן הסתייג: 'חס וחלילה לא ימנים. אתה יודע, כאן בבואנוס איירס כולנו שמאל, אפילו בית"ר. הצעירים היהודים חרדים מפני האנטישמים. רוצים להשיב מלחמה. רוצים אקשן אבל לא יודעים איך, וכאן אתה נכנס לתמונה'.¹³

בהמשך הסיפור מסביר פבלו, אחד הצעירים היהודים שעמם נפגש עקיבא: 'לעת עתה אנחנו בסך הכל "שמאטעס קומנרו" (קומנדו סמרטוט), ובהמשך אנחנו רוצים להיות קומנדו ברזל'. אדוארדו, שאף הוא משתתף בשיחה, ממחר לתקן: 'אנחנו רוצים להיות קומנדו של דם וברזל'.¹⁴

אני סבור שהחששות של השלטונות הארגנטיניים מפעילותה של מחתרת יהודית היו מופרזים, אך לא חסרי בסיס. גם החששות של הקהילה היהודית המאורגנת מפרעות או מפוגרומים שיובילו ארגוני הימין הקיצוני היו מוגזמים. כמו כן אני סבור, בניגוד לחברים בארגון ולכמה מעמיתי בעבר ובהווה, שהארגון היהודי להגנה עצמית לא מילא תפקיד חשוב בבלימת האנטישמיות האלימה בשנות השישים. הארגון הביא לידי ביטוי נכונות גוברת בארגנטינה באותו עשור להשתמש באלימות לשם קידום מטרות פוליטיות. במידה מסוימת אני רואה לפיכך בהתארגנויות האלה של צעירים יהודים תמונת מראה של הבריונים האנטישמיים של 'טקוארה' (Movimiento Nacionalista Tacuara), שנוסד בשנת 1957, או של ארגוני ימין לאומני אחרים.¹⁵ בכלל, קווי התיחום בין ארגוני צעירים בעלי גוונים אידאולוגיים שונים בארגנטינה של אותן שנים לא היו תמיד ברורים; לעתים הם היו מעורפלים ממש. אין זה מפתיע, לפיכך, שכמה צעירים שפעלו בארגוני ההגנה היהודית מצאו עצמם בשנות השבעים בארגוני השמאל הלא יהודיים החמושים. כפי שאמר לי אחד

13 הלל רוניצקי, ארצות מולדת, תל-אביב 2006 (להלן: רוניצקי, ארצות מולדת), עמ' 67. לרומן אחר שבו מתוארים עימותים בין קבוצות ימין לאומניות לבין צעירים יהודים באותן שנים ראו, Samuel Tarnopolsky, *La mitad de nada*, Buenos Aires 1988

14 רוניצקי, שם, עמ' 70.

15 על 'טקוארה', ראו, Federico Finchelstein, *The Ideological Origins of the Dirty War: Fascism, Populism, and Dictatorship in Twentieth Century Argentina*, chap. 5, New York 2014; Daniel Gutman, *Tacuara: historia de la primera guerrilla urbana argentina*, Buenos Aires 2003; Roberto Bardini, *Tacuara, la pólvora y la sangre*, México 2002

המרואיניים המתגורר בארגנטינה, 'כמה וכמה מן המצטרפים לקבוצות ההגנה העצמית עברו בהמשך לארגונים המזוינים'.¹⁶

בין ניו יורק לבואנוס איירס

האזכור של הליגה להגנה יהודית של הרב מאיר כהנא בסיפורו של רוניצקי הוא מעניין. כזכור, הליגה החלה את פעילותה במחצית השנייה של שנות השישים בהגנה על קשישים יהודים בניו יורק, שהיו קורבן לתוקפנות והטרדה מצד חוליגנים מקומיים. כהנא אף עודד הכשרה של יהודים בטכניקות של הגנה עצמית ובשימוש בנשק חם. הסיסמה של 'הליגה' שזכתה לפופולריות הייתה 'לכל יהודי [אקדח] 22 מ"מ'.¹⁷

אף כי חלק מתפיסת העולם ודפוסי הפעילות היו דומים בשני המקרים, בארגנטינה היה בסיס הטרורני יותר לקבוצות ההגנה היהודית מבחינת הפרופיל החברתי, הפוליטי והאידיאולוגי של החברים. מחד גיסא לא הייתה לקבוצות מנהיגות כריזמטית כמו זו של כהנא בארצות הברית, אבל מאידך גיסא שיתוף הפעולה שלהן עם מוסדות הקהילה היהודית המאורגנת ומדינת ישראל, באמצעות השגרירות בבואנוס איירס, היה גדול הרבה יותר. הדבר ניכר, בין השאר, בשימוש הרב במילים עבריות לתיאור הארגון בארגנטינה ופעילותו. הצעירים המקומיים השתמשו במילים העבריות 'ארגון' (Irgún), 'ביטחון' (Bitajón), 'מפקד' (Mefaked), 'מדריך' (Madrij), או 'מטה' (Maté). בשנות השבעים החליף השימוש במושג 'מסגרת' (Misgueret) את המונח 'ארגון'.¹⁸

למרבה העניין, קציני צבא ומשטרה ארגנטינים השתמשו במושגים עבריים כאשר חקרו ארגנטינים יהודים שהיו חשודים בפעילות חתרנית בתקופת הדיקטטורה הצבאית.¹⁹ על פי עדותה של נורה סטרחילביץ' (Strejilevich) על החקירות שעברה לאחר שנחטפה ונעלמה, 'אחד מהם לא הפסיק להשתמש במילים בעברית, דוגמת "חברים" או "מדריך",

16 שיחה של המחבר עם שישה חברים לשעבר בארגון ההגנה העצמית, בואנוס איירס, יולי 2014. על הרדיקליזציה של צעירים יהודים בשלהי שנות השישים ראו, אריאל נויחוביץ', *מנוכרים בבית: טרור מדיני ותנועות נוער ציוניות בארגנטינה בשנות השבעים*, עבודת גמר לתואר שני, אוניברסיטת חיפה 2010.

17 על משנתו של כהנא ראו חיבורו *Philosophies*, New York 1971. על הקריירה הפוליטית שלו, ראו, יאיר קוטלר, *הייל כהנא, בן שמן Ehud Sprinzak*, 'Kach and Meir Kahane: The Emergence of Jewish Quasi-Fascism', 1985 *Patterns of Prejudice* 19, No. 3 (July 1985), pp. 15-21; Judith Tydor Baumel, 'Kahane in America: An Exercise in Right-Wing Urban Terror', *Studies in Conflict and Terrorism*, 22 (October 1999), pp. 311-329.

18 לדיון במושג 'ארגנטינים יהודים' ראו, רענן ריין וג'פרי לסר, 'יהודים לטינו-אמריקנים או לטינו-אמריקנים יהודים? גישות חדשות למחקר על אתניות ולמושג התפוצה', בתוך: עופר שיף (עורך), *מולדות בגולה: תפיסות של שייכות וזרות בתפוצה היהודית*, שדה בוקר 2015, עמ' 301-318.

19 מכתב רוניצקי לענוג, 2.8.1977, א"מ, 24/6476.

המילים היחידות שהבנתי את משמעותן [...] מה שנראה לי מוזר עוד יותר היה שהם רצו לקבל מידע על ה"ארגון".²⁰

המעורבות הישראלית בארגונים אלה היא עדות נוספת לתלות שפיתחה הקהילה היהודית המאורגנת במדינת ישראל מראשית שנות החמישים ואילך בענייני חוץ והגנה, ולא רק בתחומים אלה.²¹ מדריכים ישראלים, בתמיכתה של שגרירות ישראל בבואנוס איירס, מילאו תפקיד מרכזי בהכשרת הצעירים הארגנטינים. הרושם העולה מן הראיונות שקיימנו הוא שבשנות השישים הרשתה לעצמה ישראל לבצע בארגנטינה מהלכים מסוימים שספק אם הייתה עושה במדינות ידידותיות אחרות, במערב אירופה או בארצות הברית. בהקשר זה אפשר לראות את הארגון כמסגרת היברידיה אלימה שגייסה חלקים מקבוצה אתנית ילידת ארגנטינה במטרה לשפר את מעמדה של קבוצה זו בארגנטינה ולחזק את מחויבותה ל'מולדת האם', ישראל.

לפעילותן של הקבוצות היהודיות להגנה עצמית הייתה חשיבות פסיכולוגית רבה. קריאת התיגר על הסטראוטיפ המסורתי של היהודי כקורבן פסיבי שאפשר לפגוע בו בלי לשלם מחיר, הייתה חשובה לחוגים יהודיים מסוימים, אשר ביקשו לשגר מסר ברור לכריזמה קבוצתית הימין הקיצוני האנטישמי, שאי אפשר יהיה עוד לפגוע ביהודים בלי לשלם מחיר אפילו תחת ממשלות המעלימות עין מפעילותן. אבל את הפעילות הזאת צריך לראות בעיקר על רקע פוליטיקה של זהויות בתקופת מעבר בהיסטוריה של חברת המהגרים הארגנטינית ובתקופה שהתנהלו דיונים רבים מספור בסוגיות של ארגנטיניות וזהות יהודית כאחת.²² בה בשעה קראו פעילויות אלה תיגר על מושגי כור ההיתוך הארגנטיני. הייתה זו דרך לחיזוק זהות אתנית טרנס-לאומית, כלומר ציונית, ולעידוד ההגירה ל'מולדת האם', קרי מדינת ישראל. הקבוצות עשו שימוש תכוף בנושאים, כמושגים ובדימויים מתקופת השואה – בייחוד מרד גטו ורשה – לשם גיוס ולעידוד מחויבות מצד הצעירים תחת הסיסמה 'לעולם לא עוד'. מבקרים מישראל ששלחו התנועות הקיבוציות טיפחו את תפיסת המשכיות מההתנגדות לרייך השלישי ועד המאבק להגנה העצמית היהודית בדרום אמריקה. כך עשה, למשל, שלום חולבסקי, מראשי המרד בגטו נייסבייז' שבאזור מינסק וממנהיגי יחידת הפרטיזנים היהודית על שם ז'וקוב, בעת ביקור בבואנוס איירס.²³ ארגון ההגנה העצמית בארגנטינה

20 עדות נורה סטרחיליביץ', www.norastrejilevich.com/images/toomanynames.pdf (נדלה בתאריך 17 ביוני 2016).

21 Judith Laikin Elkin, *The Jews of Latin America*, New York: Holmes and Meier 1998, p. 233 על הקהילה המאורגנת באותן שנים ראו גם, חיים אבני, *יהדות ארגנטינה, מעמדה החברתי ורמותה הארגונית*, ירושלים 1972; Robert G. Weisbord, *The Jews of Argentina: From the Inquisition to Perón*, Philadelphia 1979. על השפעתה של הציונות על הקהילה היהודית המאורגנת ראו, סילוויה שנקולבסקי-קרול, *התנועה הציונית והמפלגות הציוניות בארגנטינה*, ירושלים 1996.

22 Beatrice Gurwitz, 'Zionism, Third Worldism, and Argentine Youth at the Crossroads', *Journal of Jewish Identities*, Vol. 8, 2 (2015), pp. 13-32

23 ראיון עם ריקרדו (ירח) גרינפלד, ירושלים, דצמבר 2011 (להלן: ראיון עם ריקרדו [ירח] גרינפלד).

אפשר גם שילוב של צעירים יהודים ספרדים, שהיו מיעוט בתוך מיעוט, בפעילות ציונית והרחבת המודעות בקרבם – שואת יהודי אירופה.²⁴ פעילותם של ארגוני ההגנה העצמית מלמדת לדעתי כי השפעת מחשבתו של ולדימיר (זאב) ז'בוטינסקי בקרב יהודי התפוצות הייתה רבה משנוטים לחשוב, ובמקרה של ארגנטינה היו ההשפעות של מנחם בגין, של הארגון הצבאי הלאומי (אצ"ל) שבראשו עמד, ושל ספרו המרד עמוקות ממה שמקובל להניח. הציונים הרביזיוניסטים הזהירו מפני הסכנות שאיימו על יהודי התפוצות וקראו להקמת מדינה יהודית ריבונית בארץ ישראל. הם ביקשו להציג מודל חדש של דור יהודי: גאון, ונדיב ואכזר.²⁵ המרד תורגם לספרדית ויצא לאור בארגנטינה בשנת 1951, שנתיים לאחר שביקר שם, עם פנייה לקוראים בכתב ידו של בגין. אף כי מפלגתו של בגין, חרות, נשארה מפלגת מיעוט במוסדות הקהילתיים בארגנטינה, המנהיג הישראלי והמאבק של תנועתו בשלטונות המנדט הבריטי הציתו את דמיונם של צעירים יהודים רבים בה. בגין עצמו ביקר במדינה הדרום אמריקנית יותר מכל פוליטיקאי ישראלי בכיר אחר. אין זה מקרה שקבוצות ההגנה העצמית היהודיות בארגנטינה פעלו במסגרת שכונתה 'הארגון'.

'לא עוד קורבנות פסיביים'

ראשיתה של ההגנה העצמית בבואנוס איירס בשנות השלושים, על רקע התגברות הלכי רוח לאומניים וקסנופוביים. העיתונאי חקובו טימרמן סיפר בזיכרונותיו כיצד קבוצה של צעירים יהודים סוציאליסטים פעלה להגנה עצמית בשנת 1937:

סרקנו בקבוצות קטנות את רחובות הרובע היהודי שבו גרנו ובו שכן המטה שלנו, בחיפוש אחר קבוצות פשיסטיות ואנטישמיות אשר כיסו את כתלי בתי הכנסת ובתי הספר בסיסמאות: 'שרת את ארצך, הרוג יהודי!' או הקימו דוכני תעמולה בחזית בתי הקפה היהודיים ובהם ניהלו את מסע ההסתה שלהם נגד היהודים. שם ניצבנו גם אנו, מחבטי הפינג פונג הכבדים עשויי העץ בידינו. התנפלנו על הפשיסטים עד אשר טרחו שניים או שלושה שוטרים משועממים להפריד בין הניצים והובילו צעירים יהודים אחר כבוד לתחנת המשטרה הקרובה.²⁶

24 Adriana Brodsky, 'Argentine Sephardi Youth: Between Aliyah and Activism, 1960-1970', *Journal of Jewish Identities*, Vol. 8, 2 (2015), pp. 113-135

25 אבי בראלי ופנחס גינוסר (עורכים), *איש בסער: מסות ומחקרים על זאב ז'בוטינסקי*, שדה בוקר 2004; Colin Shindler, *The Triumph of Military Zionism: Nationalism and the Origins of the Israeli Right*, London 2009, pp. 116-132

26 יעקב טימרמן, *אסיר ללא שם, תא ללא מספר, תל-אביב 1981*, עמ' 114. לביוגרפיה של טימרמן ראו, Graciela Mochkofsky, *Timerman: el periodista que quiso ser parte del poder (1923-1999)*, Buenos Aires 2003

במערכת הבחירות לנשיאות בשלהי שנת 1945 ותחילת 1946 התעורר חשש בקרב היהודים מפני פעילותה של הברית הלאומית לשחרור (Alianza Libertadora Nacionalista), אשר תמכה במועמדתו של הקולונל חואן פרון,²⁷ וחשש זה גרר הקמת קבוצות להגנה עצמית. לדברי דניאל פינקלשטיין, שהיה פעיל באותן קבוצות עשור מאוחר יותר, ההיסטוריה של קבוצות ההגנה העצמית היהודית החלה באותם חודשים של מערכת הבחירות ועמדה בזיקה ישירה לטראומה הקולקטיבית של הארגנטינים היהודים האשכנזים בעת שהחלו נחשפים ממדיה והיקפה של שואת יהודי אירופה.²⁸ בעיר לה פלטה, בירתה של הפרובינציה של בואנוס איירס, כפי שהעיד באוזני דוד הורוביץ המנוח, העביר הסניף המקומי של דא"א כמה כלי נשק לידי קבוצה של צעירים יהודים כדי שיוכלו להגן במידת הצורך על המוסדות הקהילתיים מפני התקפה של ארגונים דוגמת 'הברית הלאומית לשחרור'.²⁹

חודשים אחדים לאחר שהחל פרון את כהונתו כנשיא, החל לשכך החשש של היהודים מפני פוגרום אפשרי נוכח המדיניות הנחרצת כלפי גילויי אנטישמיות והיחסים הטובים שהוא טיפח עם המדינה היהודית שזה עתה קמה.³⁰ לדעתו של ד"ר קרלוס פרלמן, ששינה את שמו בעת עלייתו לאשר פורת, יש לקבוע את ראשיתה של ההגנה העצמית היהודית עוד קודם לעלייתו של הפרוניזם. בשיחה אתי הוא הציע חלוקה לשלושה שלבים: התארגנויות 'ספונטניות' בין השנים 1939–1952, כלומר יוזמות שנקשרו ישירות למלחמת העולם השנייה ותוצאותיה; השלב 'המאורגן למחצה', בין השנים 1952–1960, על רקע הקיטוב ההולך וגובר בחברה הארגנטינית סביב הפרוניזם; השלב המאורגן, שהחל בחטיפתו של איימן במאי 1960 ונמשך עד לתחילתו של העשור העוקב.³¹

פורת ייחס את נקודת הפתיחה של השלב הראשון לפנייה של קבוצת ארגנטינים יהודים לשגרירות צרפת בבואנוס איירס בבקשה להתנדב וללחום בשורות הצבא הצרפתי נגד הנאצים. צעירים אלה לא יצאו בסופו של דבר להילחם באירופה, אבל היו לארגנטינים היהודים הראשונים שזכו להכשרה ואימון בנשק. בעיני פורת זה היה קו פרשת מים בתפיסת השימוש בנשק של קבוצות מסוימות כאמצעי לגיטימי לתגובת נגד לאלימות נגד יהודים.

27 על הברית הלאומית לשחרור ראו, Rubén Furman, *Puños y pistolas: la extraña historia de la Alianza Libertadora Nacionalista*, Buenos Aires 2014

28 ראיון עם דניאל פינקלשטיין, רמת גן, יוני 2014.

29 ראיון עם דוד הורוביץ, תל-אביב, מאי 2005. על התקריות האנטישמיות של אוקטובר 1945 ראו, Daniel Lvovich, 'Entre la historia, la memoria y el discurso de la identidad: Perú, la comunidad judía y la cuestión del antisemitismo', *Índice* 27, No. 24 (2007), pp. 173-188

30 ריין, *ארגנטינה, עמ' 108-45 los muchachos peronistas judíos: los argentinos*; Lawrence D. Bell, *The Jews and Perón: Communal Politics and National Identity in Peronist Argentina, 1946-1955*, Ph.D. Dissertation, Ohio State University 2002

31 ראיון עם אשר פורת, תל-אביב, מארס 2014. ראו גם ספר זיכרונותיו: אשר פורת, *חלוק לבן, כומתה שחורה*, תל-אביב 2011.

איור 1: קרלוס (אשר) פורת במסדר צל"שים של חטיבה 7, 1968
באדיבות קרלוס פורת

בשנת 1952 השתתף פורת, יחד עם כחמישים עד שבעים בני נוער יהודים, במחנה קיץ בפרובינציה של בואנוס איירס. הצעירים, מתנועות נוער ציוניות שונות, התאמנו במשך שבועיים במגוון טכניקות של הגנה עצמית, ללא נשק, ושמעו הרצאות על החינוך שבסוג כזה של פעולות. הצעירים במחנה הקיץ ראו עצמם כממשיכי דרכם של הפרטיזנים היהודים באירופה שנאבקו בנאצים. שנתיים מאוחר יותר השתתף פורת במחנה אחר, שבו מדריכת הקפא"פ (קרב פנים אל פנים) הייתה 'טיטי', בת זוגו של השליח של תנועת הקיבוצים יעקב ורסנו (עובד), שניהם חברי קיבוץ פלמחים.³²

בשנת 1955 כבר עסקו אותם צעירים בשמירה על מוסדות יהודיים ברחבי הבירה הפדרלית ואף פטרלו סביב השגרירות הישראלית. הם עשו זאת תחילה ללא נשק חם, אלא

32 לימים היה עובד להיסטוריון מומחה בתנועה האנרכיסטית בארגנטינה. ראינות עם יעקב עובד, תל-אביב 2012; יעקב ורסנו, 'המשטר החוטיציאליסטי בארגנטינה', מבפנים, כרך יח, מאי 1956, עמ' Yacov Oved, *El anarquismo y el movimiento obrero en Argentina*, México DF 1978 ;424-411

איור 2: קרלוס (אשר) פורת באסמאעיליה, יוני 1967
באדיבות קרלוס פורת

מצוידים באלות מתכת עם כיסוי גומי. משימות אלה החלו ללבוש אופי מסודר ומאורגן בהדרגתו של סוכן המוסד אלכסנדר אלירז, לשעבר אלוף ישראל בקליעה, אשר נשלח לארגנטינה בשנת 1956 בידי ראש המוסד דאז, איסר הראל.³³ כמה מן הצעירים החלו לשאת עתה נשק חם. אחד המטווחים שבהם התאמנו הצעירים בירי היה סמוך לעיר ברילווצ'ה. אתר זה נבחר, בין השאר, בגלל הנוכחות המשמעותית של מהגרים גרמנים באזור, מתוך כוונה לחדר בקרב הצעירים את הקשר בין המאבק בנאצים למשימות ההגנה שלהם, ואולי גם לנסות להתחקות אחר הימצאם של פושעי מלחמה נאצים בארגנטינה.³⁴

הצומת הבא היה בעת הקונפליקט המחריף בין פרון לכנסייה הקתולית של ארגנטינה בשנים 1954–1955. אויביו של פרון ניסו לעתים לזהות בין היהודים למשטרו הפופוליסטי והאוטוריטרי, והשתמשו בסיסמאות אנטישמיות לפחות בכמה הזדמנויות.³⁵ על רקע זה התעורר חשש שהיהודים יהיו לקורבן או לשעיר לעזאזל בעימות בין שני המחנות. חשש זה גבר לאחר ניסיון ההפיכה הכושל נגד פרון באמצע יוני 1955. בנסיבות אלה סבר משרד החוץ הישראלי כי הקהילה היהודית בארגנטינה זקוקה לסיוע או להגנה. ראש הממשלה,

33 אלירז היה מחברם של הספרים למד לקלוע, חזור ולמד לקלוע והצליפה הצבאית, שהתפרסמו במהדורות שונות משנת 1950 עד שנות התשעים. לאוטוביוגרפיה שלו, ראו אלכס אלירז, סיפור של ילד והמשכים, [תל-אביב] 1998.

34 ראיון עם קרלוס פרלמן (אשר פורת), תל-אביב, מארס 2014.

35 Raanan Rein, *Argentine Jews or Jewish Argentines? Essays on Ethnicity, Identity, and Diaspora*, Boston 2010, pp. 153-160

דוד בן-גוריון, החליט לשלוח את ראש המוסד, הראל, לדרום אמריקה כדי שיעזור למוסדות הקהילה להתגונן מפני התקפות אפשריות. בספרו **ביטחון ודמוקרטיה** סיפר הראל:

עוד בראשית יולי 1955 הגיעו לישראל אותות אזעקה בדבר גורל יהודי ארגנטינה, על רקע התמרדות נגד משטרו של הרודן חואן פרון מצד אנשים מהצי הארגנטיני, ב־16 ביוני אותה שנה. ניסיון ההפיכה שנכשל נתמך על ידי הממסד הקתולי במדינה זו, בעוד דעת הקהל הקתולית רואה ביהודים בעלי ברית נאמנים של הרודן השנוא עליהם. נוצר הלך רוח של אנטישמיות בקרב מתנגדיו של פרון, ובקרב היהודים נתעוררו חששות כבדים מפני תוצאות המרידה, אילו הייתה משיגה את מטרתה. אך התסיסה המהפכנית לא שככה בשל הכישלון. המורדים תכננו היטב את הסיכוב השני [...] החלטתי לצאת לארגנטינה כדי לעמוד על המצב מקרוב.³⁶

הראל נחת בבואנוס איירס בבוקר 16 בספטמבר, כאשר ההתקוממות נגד פרון פרצה מחדש, והפעם הביאה להדחתו. ראש המוסד שהה בבירת ארגנטינה במשך כשבוע עד שהתברר כי המורדים שולטים במצב ואין סכנה של ממש ליהודים. הראל ניצל את שהותו כדי לצקת את הבסיס למה שיהפוך בתוך זמן לא רב להיות הארגון. הקרקע לכך כבר הייתה בשלה, צעירים יהודים לא מעטים היו מוכנים להשתתף בפעילות הגנה עצמית והארגון הבהיר להם, לפי עדותו של אחד הפעילים, ש'החיסון כנגד אלימות הוא האלימות המושכלת'.³⁷ בשנות השישים כבר אפשר לדבר על מבנה מאורגן יותר, ממוסד, בעל מסגרת קבועה וקורסי אימונים והכשרה, זרוע מבצעית וזרוע של מודיעין, חטיבות נפרדות לכל תנועת נוער, מועדונים יהודים, ותמיכה דיסקרטית של מדינת ישראל. גם צעירים שלא היו קשורים כלל למוסדות הקהילה או שנעדרו רקע ציוני ונמשכו להילה הרומנטית וההרואית של פעילות אלימה והרפתקאות, הצטרפו לקבוצות אלה. השימוש במושגים העבריים תרם לתחושת הייחוד, החשאיות, האקזוטיות.

לפי עדותו של אחד הפעילים לשעבר שרואיינו, כללה הזרוע המבצעית פלוגה אחת שהתבססה על חברים בתנועות הנוער הציוניות ואשר התפצלה למחלקות, בכל אחת חברים מתנועת נוער אחרת; פלוגה אחרת שאליה קובצו חברים ממועדונים יהודיים שונים; ופלוגה שלישית של צעירים ללא שייכות תנועתית או ארגונית ואשר הורכבה בעיקר מצעירים ממעמד הפועלים, בעלי קשרים רופפים למסגרות הקהילתיות ולציונות.³⁸ הארגון הציב לעצמו מטרות: לשמור על אישים ישראלים שביקרו בארגנטינה ועל אניות דוגמת 'תיאודור הרצל', שהגיעו לנמל בואנוס איירס במטרה להעלות על סיפונה עולים לארץ, להגן על

36 איסר הראל, **ביטחון ודמוקרטיה**, תל-אביב 1989, עמ' 299-302.

37 ראיון עם א', רמת גן, 26.12.2008.

38 ראיון טלפוני עם ש"ב, 11.8.2009.

מוסדות יהודיים ולהגיב על כל איום שהושמע כלפי הקהילה המאורגנת וראשיה. דמות מפתח בארגון ההגנה היהודית כל אותן שנים היה מאוריסיו (טאטה) פורמנסקי.³⁹ לעדותו של גיורא דיבון (חורחה דוכובנה) חשיבות מיוחדת בניסיון להבין את מאפייני פעילותו של הארגון. יליד הפרובינציה של אנטרה ריוס (Entre Ríos), סיים דיבון את לימודיו בבית ספר תיכון בעיר רוסריו והיה חבר בתנועת הנוער הציונית דרוור החלוץ. בשנת 1953/54, בהיותו בן 18, יצא לירושלים כדי להשתתף בתכנית לימודים במכון למדריכי חוץ לארץ, שכללה סמינרים בהיסטוריה יהודית, שיעורי עברית וכן אימונים פיזיים במחנה בנגב, ובכלל זה שיטות של הגנה עצמית ושימוש בנשק.⁴⁰ עם שובו לכואנוס איירס שמר על קשריו עם התנועה הציונית גם לאחר שגויס לשירות צבאי בחיל הים הארגנטיני. כחייל בשירות חובה השתתף בהתקוממות הצבאית שהנהיג האדמירל איסק רוחס (Rojas) כדי להדיח את פרון, בספטמבר 1955. בשנת 1957 היגר לישראל.⁴¹ כאן הצטרף לקיבוץ חוקוק, עבר שירות צבאי מקוצר בנח"ל והיה לאחראי למטעי הבנות ביישוב. בעקבות חטיפתו של אדולף אייכמן וגל האנטישמיות שגררה אחריה, שב לארגנטינה כדי לסייע לקהילה היהודית להתמודד עם ה'סכנה הגדולה המרחפת מעל היהודים' שנצפתה באופק. חברי הקיבוץ לא רצו תחילה לאפשר לו לעזוב, אבל אסיפה מיוחדת של המשק, אשר בה לא השתתף דיבון, הכריעה אחרת. לאסיפה שלחה הנהגת הקיבוץ המאוחד את צביה לובטקיין, ממנהיגות ההתנגדות היהודית בגטו ורשה. לובטקיין נשאה נאום חוצב להבות בדבר הסכנה של שואה חדשה המאיימת לפקוד את יהודי ארגנטינה, חשש שהיו שותפים לו כנראה באותה עת גם מאיר יערי ואבא קובנר. חברי הקיבוץ השתכנעו כי אין מנוס אלא לאפשר את נסיעתו של דיבון.

ואכן, גל האלימות של 'טקוארה', בעקבות חטיפתו של אדולף אייכמן על ידי סוכני המוסד במאי 1960, עורר חרדה ברבים מיהודי ארגנטינה. שרשרת של מקרי אלימות, שהבולטים שבהם היו ההתקפות על אדוארדו טרילניק, גרסיאלה סירוטה וראול אלטמן, עוררה תשומת לב רבה גם מחוץ לגבולות ארגנטינה.⁴² השלטונות האזרחיים של הנשיאים ארתורו פרונדיסי (Frondizi), חוסה מריה גידו (Guido) וארתורו איליה (Illia) לא פעלו בנחישות מספקת לדיכוי הפעילות הזו. תגובתם של יהודים בארגנטינה כללה סולידריות רבה יותר בתוך הקהילה ויוזמות להקמת בתי ספר אינטגרליים, שבהם ילמדו התלמידים בשתי משמרות,

39 ראיון עם פורמנסקי באוניברסיטת תל-אביב, 8.9.2009; בביתו שבמושב עשרת, 29.9.2009; בירושלים, 1.6.2014.

40 ראיון עם גיורא דיבון, תל-אביב, 9.9.2014 (להלן: ראיון עם דיבון).

41 גם דניאל פינקלשטיין עשה את שירותו הצבאי בחיל הים והשתתף במרד נגד פרון. בתקופת השירות שלו צילם מסמכים רלוונטיים שהקלו על מלאכת ההגנה העצמית היהודית. פעם אחת, במהלך אחד מסופי השבוע, נתן לחניכים הצעירים להיכנס לבסיס ולהתאמן. ראיון ברמת גן, 30.6.2014.

42 ריין, ארגנטינה, עמ' 186-214.

האחת על פי תכנית הלימודית הכללית של המועצה הלאומית לחינוך והשנייה תוקדש ללימודי עברית ויהדות. בבתי ספר אלה לא יהיו היהודים חשופים להתקפות אנטישמיות.

גיורא דיבון הגיע לבואנוס איירס במארס 1961, וזמן קצר לאחר מכן הוזמן לפגישה עם שגריר ישראל, יוסף אבירד, מראשי ה'הגנה' לשעבר ואחד האלופים הראשונים של צה"ל. בפגישה הוחלט להקים צוות שיתאם את פעולות ההגנה של הקהילה, נוכח המספר הגדל והולך של תקריות אנטישמיות. בידי דיבון הופקדה האחריות לכל פעולות המודיעין יחד עם מיגל מוגילבסקי ושני אנשים נוספים. שליחים ישראלים ופעילים ארגוניים יהודים פעלו יחד, בתיאום עם דיפלומטים ישראלים, סוכני מוסד (אחד מהם היה יהודה הררי, אלוף משנה בצה"ל וממקימי מערך הצנחנים, אשר לאחר שחרורו מצה"ל גויס בידי איסר הראל לשורות המוסד) וכמה מראשי הקהילה המקומית. תחילה נהגו להתכנס במשרד בבניין השגרירות הישראלית בבואנוס

איור 3: גיורא דיבון בבואנוס איירס, 1969
באדיבות גיורא דיבון

איירס או במשרד הראי"א שבבניין אמי"א (Asociación Mutual Israelita Argentina). מאוחר יותר החלו להתכנס בבתיים פרטיים כדי לא להבליט יתר על המידה את הקשר עם הנציגות הרשמית של ישראל בארגנטינה.

המשימה הראשונה של דיבון הייתה לנסח שאלון ולהפיץ אותו בין צעירים יהודים רבים. בתוך זמן קצר היה בידיו בסיס נתונים שכלל את פרטיהם של בין 600 ל-800 צעירים יהודים, שהחלו להעביר מידע לארגון. מידע זה יכול היה להגיע באורח ספונטני ביוזמתם של הצעירים, או בעקבות משימות שהטיל עליהם דיבון כדי לקבל תמונה ברורה יותר על מוקדי פעילות אנטישמיות שונים בחברה הארגנטינית. כמה מן הצעירים האלה הסתננו לשורותיהם של ארגוני ימין קיצוני. דיבון סיפר לי על מגעים שקיים לעתים תכופות עם פלגים שונים של הימין הקיצוני כדי להגיע להבנות ולהימנע מחיכוכים מיותרים. בין הארגונים שאתם עמד בקשר ציין את 'טקוארה', 'גוארדיה רסטאורדורה נסיונליסטה' (המשמר הלאומני לשיקום האומה, Guardia Restauradora Nacionalista), ו'הברית הלאומנית לשחרור'. לדבריו, 'כאשר הם רצו לארגן אירוע לזכרו של הרוזן בן המאה התשע-עשרה, חואן מנואל דה רוסאס [Rosas], הם ביקשו מאתנו שלא ננסה לחבל באירוע, ולהפך, כאשר הראי"א החליטה לקיים עצרת מחאה נגד האנטישמיות באצטדיון הלונה פארק, הזהרנו את ארגוני הימין שלא להפריע'.⁴³ במקרה אחד הפיצו אנשי הארגון שמועות על משלוח תתי מקלע עוזי שהגיעו מישראל לארגנטינה לצורך פעילות הגנה עצמית יהודית, כדי ליצור מאזן הרתעה מול ארגוני הימין הקיצוני.

א' העיד על צעדיו הראשונים בארגון. הוא בא ממשפחה יהודית קומוניסטית, והיה יעד ללעג בלתי פוסק מצד נערים אחרים בבית הספר התיכון. חברתו שכנעה אותו תחילה שיצטרף לחטיבה של השומר הצעיר על שמו של מרדכי אנילביץ', ממנהיגי מרד גטו ורשה, ואחר כך שיתגייס גם לשורות הארגון. בשנת 1967, בפגישה באחד מבתי הקפה של בואנוס איירס, נשאל אם יהיה מוכן להגן על מוסדות הקהילה. לדבריו, ההצעה הזו עוררה בו את 'נטייתו הרומנטית' ל'אלימות, לשימוש בנשק, לפעילות מחתרנית והגנה, יותר מאשר את זהותו האתנית.⁴⁴ א' קשר את החלטתו להצטרף לארגון אל האווירה בארגנטינה בשלהי שנות השישים, תרבות הנוער הדומיננטית והלגיטימיות שניתנה אז לשימוש בכוח לשם השגת מטרות פוליטיות. תחת שליטתה של דיקטטורה צבאית באותן שנים (1966-1973) לא הותרו חופש דיבור או הבעת דעה פוליטית, והמשטר דיכא ביטויים שונים של תרבות הצעירים. למעשה יש לראות את קבוצות ההגנה העצמית היהודית בהקשר הרחב יותר של קבלה בהבנה פעולות אלימות לקידום יעדים פוליטיים. התפקיד המשמעותי יותר שהחלו למלא צעירים בארגנטינה נקשר גם למסורת פוליטית ארוכת שנים בארץ זו, כמו גם לפוליטיזציה של צעירים ובני נוער באירופה ובארצות הברית באותן שנים.⁴⁵

גיוסם של הצעירים

באגף המבצעים של הארגון, שאליו התייחסו הפעילים תמיד במושג העברי 'מטה', ישבו בדרך כלל נציג של הדאיי"א, מפקד זרוע המודיעין של הארגון, מפקד הזרוע המבצעית שלו, נציג מן הפרובינציות של פנים הארץ, איש מנהלה ולעתים אף נציג של שגרירות ישראל, שאותו היו המשתתפים מכנים בתערוכת של חיבה והקנטה בכינוי 'גאז'גו' (gallego), המשמעות במקרה זה 'הזור').⁴⁶ רוב פעילי הארגון הגיעו מתנועות הנוער הציוניות, בעיקר מן הציונות הסוציאליסטית, השומר הצעיר והחטיבה הבוגרת שלו על שם מרדכי אנילביץ'. עם זאת הרכב הארגון היה מגוון. הוא כלל לא רק יהודים אשכנזים צעירים ממעמד הביניים אלא גם נשים צעירות; כאלה שלא השתייכו למסגרות סוציאליסטיות, דוגמת חברים בתנועת הימין בית"ר או בתנועת בני עקיבא; צעירים מן המעמד הבינוני הנמוך ומעמד הפועלים; ובני הקהילה הספרדית, בעיקר מתנועות תחזקנה/בדרך ותנועת הנוער הציוני הספרדי.⁴⁷ כמה מחברי הארגון להגנה עצמית היו בנים למשפחות מעורבות שבהן אחד מן ההורים לא היה יהודי. לעתים רחוקות נקלעו החברים בארגון לוויכוחים פוליטיים או אידאולוגיים. נ' הסבירה: 'הייתה בינינו הסכמה מלאה לגבי המטרות ומה שצריך היה לעשות [...] לא חקרנו

44 ראיון עם א', רמת גן, 26.12.2008.

45 Andrea Bonvillani et al., 'Juventud y política en la Argentina (1968-2008): Hacia la construcción de un estado del arte', *Revista Argentina de Sociología*, No. 11, Nov-Dec 2008, pp. 44-73

46 ראיון עם מ"פ, רעננה, 16.9.2009 (להלן: ראיון עם מ"פ).

47 שיחות עם דוד פרסטאי, רמת גן, 2014-2015.

A LA JUVENTUD JUDIA DE ENSEÑANZA SECUNDARIA

Atencion !

Alerta joven judio !

TU comunidad judia vive hoy grandes momentos.

AQUI en Argentina

TU eres insultado y atacado por el antisemitismo.

TU vives la herencia de 2.000 años de vagabundeos, vejámenes y calumnias, temor y fe.

TU te sientes judio y vives en Argentina, tu tierra natal y eres acusado de tener " doble finalidad ".

TU tienes a tu alrededor amigos y conocidos que creen que ahogar su judaismo y negar una historia y un pueblo que lo dieron a la luz, es su salvacion.

Toda esta situacion te subleva, te indigna, te aparta, te atemoriza y te engecece.

Hoy, **AQUI tu y tu comunidad** sufren el " problema judio " arrastrado por los siglos y aun sin solucion final.

Que esto sea un toque de atencion para que te organices y busques tus armas para la autodefensa.

Es necesaria una respuesta valiente y digna, joven por sobre todas las cosas.

Buscando una respuesta surgio U.S.E.S., y es el, que te invita ingresar a sus filas.

Te invitamos este SABADO de Noviembre a las 17³⁰ horas en AYACUCHO 352, a nuestra semanal reunion.

U.S.E.S. - UNION SIONISTA de ESTUDIANTES SECUNDARIOS

El pueblo judio NO PUEDE, NO QUIERE, NI DEBE desaparecer.

T. Hertzl

איור 4: מנשר שהפיץ הארגון הציוני של תלמידי תיכון בבואנוס איירס וקורא לצעירים יהודים להתארגן להגנה עצמית, נובמבר 1963 באדיבות גיורא דיבון

לגבי הרעות או המחויבות של כל אחד מכיוון שידענו שהבעיה [של האנטישמיות] הייתה כללית, מבלי שעשתה הבחנות פוליטיות'.⁴⁸

אחד מן הפעילים שרואיינו היה בן קהילת מהגרים יהודים מחלב שהצטרף למנגנון ה'ביטחון' בעקבות פרשת סירוטה.⁴⁹ ההתקפה על הסטודנטית גרסיאלה סירוטה נחשבת אחת התקריות החמורות ביותר בגל האנטישמיות ששטף את ארגנטינה בעקבות לכידתו

48 ראיין עם נ', תל-אביב, 20.12.2008. דברים דומים אמר לנו ריקרדו (ירח) גרינפלד, שהוא ואשתו פעלו במסגרת הארגון.

49 ראיין עם א"ס, רעננה, 14.9.2009.

ומשפטו של אייכמן. ביוני 1962 נחטפה סירוטה בת ה־19 מתחנת האוטובוס שבה המתינה בדרכה לאוניברסיטת בואנוס איירס. מכונית אפורה ובה שלושה צעירים עצרה לידה. אחד מהם יצא מן הרכב, חבט בה באלה וגרר אותה לתוך המכונית. במקום שאליו הובלה הוכתה סירוטה ועונתה באכזריות. סיגריות בוערות גרמו לכוויות במקומות שונים בגופה וצלב קרס קועקע על חזה. 'זוהי נקמה על [הוצאתו להורג של] אייכמן', הסבירו לה חוטפיה.⁵⁰ הפרשה הזאת עוררה תהודה עצומה בארגנטינה, והקהילה היהודית המאורגנת נחלצה לפעולה נחרצת ונזעמת נוכח האלימות האנטישמית.⁵¹

ס' היה המדריך הראשון ממוצא ספרדי בארגון. הוא היה אחראי לאימונים להגנה עצמית ב'מועדון המזרח' (Club Oriente), שבסמוך אליו התגוררו רבים מן היהודים יוצאי סוריה ולבנון, ולהכשרה לקראת עלייה אפשרית של צעירים מן הקהילה לישראל. מאוחר יותר היה ס' אחראי להכשרתה של קבוצת מדריכים, שלכל אחד מהם היו 8-10 חניכים צעירים. לדבריו של ס', רבים מן הצעירים בני הקהילה הספרדית היטיבו לאסוף מידע עבור הארגון בגלל חזותם הים תיכונית שהבליטה אותם פחות מן היהודים האשכנזים, אשר דמותם נכרכה בסטראוטיפים שליליים שונים שרווחו בחברה הארגנטינית. קל יותר היה להסתגל לשורותיהם של ארגוני הימין הקיצוני עם מראה של בן למהגרים איטלקים או ספרדים. ס' הדגיש שהארגון ופעולותיו תרמו לליכוד הקהילות הספרדיות בפנים הארץ, שקודם לכן נבדלו על בסיס ארץ המוצא של המהגרים.⁵²

התאים השונים של הארגון כללו, כאמור, גם כמה נערות בנות עשרה. 'הבחורות בזרוע המבצעית היו טיפוסים שעסקו בג'ודו והיאבקות, כמו דבורה, המדריכה שלי', סיפר לי מריו בחיור, 'ואילו הבחורות בזרוע המודיעין היו סטודנטיות. חלוקה דומה הייתה בין הבנים'.⁵³ לדבריה של א"ד, אשר גויסה בשנת 1965 בהיותה בת 18, כמעט שלישי מן החברים במסגרת שבה שירתה היו נשים שהשתתפו במגוון של פעולות.⁵⁴ רוב המרואיינים האחרים העריכו שחלקן של הבחורות לא עלה על עשרה אחוזים.

50 *Time*, 6.7.1962, p. 21; *Primera Plana*, 10.3.1964; DAIA, *Medio siglo de lucha por una Argentina sin discriminaciones*, Buenos Aires 1985, p. 14; Leonardo Senkman, 'El antisemitismo bajo dos experiencias democráticas', in: idem (ed.), *El antisemitismo en la Argentina*, Buenos Aires 1989, Vol. 1, pp. 37-43

51 John Dizgun, *Immigrants of a Different Religion: Jewish Argentines and the Boundaries of Argentinidad, 1919-2009*, Ph.D. Dissertation, Rutgers University 2010, pp. 157-229

52 Adriana Mariel Brodsky, 'Reconfigurando ראו, הקהילות הספרדיות ראו, comunidades. Judíos sefardíes/árabes en Argentina (1900-1930)', in: Raanan Rein (ed.), *Árabes y judíos en Iberoamérica: similitudes, diferencias y tensiones*, Sevilla 2008, pp. 117-134

53 ראיון עם מריו, בואנוס איירס, יולי 2014.

54 ראיונות עם א"ד, תל־אביב, 20.12.2008, 24.1.2009.

על פעילותן של בחורות צעירות אפשר ללמוד מן הדברים שסיפר מ' לעיתונאי גוגה קוגן, אשר גם הוא עצמו היה חבר במסגרות ההגנה העצמית:

אחד ממנהיגי קבוצת 'טקוארה' האנטישמית, בחור יפה, גבוה, שלמד משפטים באוניברסיטה, היה אחראי לכל הפעילות בצפון העיר. הייתה לו רק חולשה אחת: בנות. אנחנו ניצלנו זאת, ואחת הבנות שלנו הצליחה לפתות אותו. השניים קבעו פגישה במקום מרכזי בעיר. הוא הגיע לפגישה וראה את הבחורה במדרכה ממול. אך כאשר ניגש אליה, פגש במקומה חמישה בחורים שלנו, שפירקו אותו לגורמים באמצע הרחוב. מאוחר יותר צלצלנו למשפחה שלו – הוא היה בנו של איש צבא – והסברנו להוריו מהי הסיבה להתקפה. הוספנו שבפעם הבאה ימצאו אותו במצב יותר גרוע. הוא לא הופיע באוניברסיטה במשך שלשה חודשים, ופרש לצמיתות מפעילות פוליטית-אנטישמית. כך עבדנו.⁵⁵

כמה מן הפעילים בארגון הגיעו כאמור מרקע סוציו-אקונומי נמוך, לעתים משולי החברה הארגונינית, ובכמה מקרים היה אך כפסע בינם לבין מאסר בבית הכלא. פ', למשל, בא מבית שבו לא הייתה נוכחות משמעותית לתרבות ולזהות היהודית. הוא נשר מבית הספר, ולאחר מותו של אביו החל לסייע לפרנסת המשפחה כמוכר גלידה ברחוב סמוך למועדון מכבי. לדבריו, 'מישהו הביא אותו לקורס מדריכים במועדון ספורט יהודי. שם, לאחר שלושה חודשים, התייצב מולנו אדם מסוים ושאל: מי מכם מסוגל להגן על הכבוד היהודי? אם אתם מסכימים, מישהו ייצור אתכם קשר'.⁵⁶ שבועיים אחר כך נקרא פ' לקורס הגנה עצמית. בכתבה שפרסם גוגה קוגן לפני כמעט שלושים שנה והתבססה על ראיונות עם כמה מיוצאי 'הארגון', נכתב:

דב: היום רפתן בקיבוץ, נשוי פלוס 3. לשעבר בריון רחוב, שוליה של פושעים. חיים: היום מעצב בגדי ספורט. נשוי פלוס 4, גר בעיר פיתוח. 20 שנה בארץ, בארגונינה היה כייס. בפעולות שונות הראה לאנטישמים את נחת זרועו ומה פירוש להיות יהודי. אריה: רכז חינוך בקיבוצו. 21 שנה בארץ. מדריך כיתה בארגון, עבד במכירת פירות בשוק הסיטונאי בבואנוס איירס. אומרים שבחר בדרך זו כדי להסוות את הפעילות האמתית שלו בלילות. קלן: מורה לחינוך גופני בווינגייט. הגיע לארץ לפני 21 שנה. מכר גזוז בשוק הסיטונאי ושם גויס על ידי הארגון.

55 גוגה קוגן, 'הארגון', על המשמר, יולי 1988 (להלן: קוגן, הארגון), עמ' 13.

56 שם.

נתן: מהנדס אלקטרוני, מדריך בתעשייה האווירית. נשוי פלוס 2. היה מוכר גלידה ברחוב, בעל דוכן נייד.⁵⁷

רוב הצעירים שהשתתפו בהגנה העצמית באו ממשפחות חילוניות, אף כי בכמה מקרים היו בנים להורים דתיים. פ', למשל, נתמנה לאמן קבוצה מתנועת הנוער בני עקיבא. הוא הכשיר את בני הקבוצה במשך כשנה עד להסתבכות בלתי צפויה ששמה קץ לפעילות זו: 'ביצענו כמה פעולות תגמול מוצלחות, אבל באחת מהן אירעה תקלה: אחד מן הצעירים שלנו הוציא אקדח וירה באוויר בתוך המהומה שנוצרה. לפתע הופיעו שני שוטרים לבושים אזרחית והחלו לדרוף אחר הבחור שירה. התחלתי לרוץ גם אני וכשהשגתי את שני השוטרים אמרתי להם שאני אתפוס את הבחור. וכשהגעתי אליו נעלמנו שנינו באחד הרחובות'.⁵⁸

במקרה אחר, באמצע שנת 1962, התרחשו חילופי ריות בין קבוצה של צעירים יהודים לסוכנים של המשטרה הפרלית באזור 'שלושה בפברואר' (Tres de Febrero), שבפברבי בואנוס איירס. אנשי המשטרה בלבוש אזרחי נסעו במכונית פולקסווגן ולא הזדהו כאנשי ביטחון. הצעירים היהודים חשדו שמדובר בקבוצה של בריונים של 'טקוורה' ופתחו באש. אחד מן השוטרים נפצע קשה ונפטר אחר כך, ושניים מן הצעירים נפצעו באורח קל. הייתה זו התקרית החמורה ביותר שבה היו מעורבים אנשי ההגנה העצמית.⁵⁹ אבנר אזולאי, קצין צנחנים צעיר באמצע שנות העשרים לחייו, שימש באותה עת כסגן נספח צה"ל בשגרירות ישראל בבואנוס איירס והיה מעורב בהכשרה של 'קבוצות של בריונים יהודים', כדבריו, ובכלל זה בטקטיקות לחימה, תצפית, מודיעין והפעלת נשק. הם היו פטפטנים וכך גרמו נזק, התלונן אזולאי. 'כמה מהם גם היו חמומי מוח ומחפשי עימות. זה המקרה של הבחורים שעצרו בתחנת דלק כדי למלא את מיכל המכונית. רכב משטרה הזדמן לשם במקרה. קצין משטרה יצא ממנו וביקש תעודות. הבחור הג'ינג'י הוציא רקח [אקדח] וחסיל את קצין המשטרה. אמרתי להם לא להחזיק אקדח במכונית'.⁶⁰

שבעה מהצעירים היהודים נעצרו, ובהם הבחור שירה על השוטר. עורך הדין ברנרדו ביידרמן הצליח להביא לשחרורו של הצעיר ממעצר עד תחילתם של ההליכים המשפטיים נגדו. ראשי הקהילה היהודית המאורגנת והשגרירות ניצלו את ההזדמנות כדי להכריח את הבחור ולהעבירו לישראל.⁶¹ בשנות השישים נרשמו מקרים נוספים של חברי הארגון שנעצרו בנסיבות מחשירות במקומות שונים, והשלטונות סברו שהיו מעורבים בפעילות 'חתרנית'. למיטב ידיעתנו ככל המקרים הללו שוחררו הצעירים היהודים מהמעצר בתוך זמן קצר ולא סבלו מעינויים במהלכו.⁶²

57 קוגן, הארגון, עמ' 13.
 58 ראיון טלפוני עם פ"ש, 1.9.2009.
 59 Monk to Slawson, American Jewish Committee Files, YIVO, Box 3, 1.7.1962
 60 ראיון עם אבנר אזולאי, תל-אביב, יוני 2009.
 61 ראיונות עם ברנרדו ביידרמן, תל-אביב, יוני 2009, ועם ריקרדו (ירח) גרינפלד.
 62 לדברי עורך הדין ברנרדו טרייסטר, הדאי"א הקצתה באותן שנים סכומי כסף שאותם העבירה לאנשי

הקבוצה הגדולה ביותר של ארגון ההגנה העצמית פעלה בבירה בואנוס איירס, שם התרכזו רוב יהודי ארגנטינה.⁶³ קבוצות נוספות, שעמדו בקשר רופף עם המנהיגות בעיר הבירה, פעלו בערים רוסריו, קורדובה, לה פלאטה, באיה בלנקה וטוקומן. מ' נשלח לארגון פעילויות מחוץ לבירה הפדרלית:

הייתי חניך, מדריך ומפקד של פעולות תגמול. יותר מאוחר עברתי לפעילות ארגונית, בעיקר בערי השדה. באותן קהילות, כאשר הייתי מגיע זה היה כאילו מגיע המשיח המביא עמו את התכל'ס של הציונות, את המסר הראשוני של להיות יהודי. בדרך שלנו הצלחנו להגביר את רמת הפעילות הקהילתית היהודית. באותם מקומות נידחים הצלחנו לגייס גם את המבוגרים לפעילות הגנתית. אותו סוחר יהודי קטן, אשר פחד לשלום חנותו, לימד אותנו כי יש דרך אחרת שבה הוא יכול להגן על ילדיו, על רכושו. בקורס הגנה עצמית שארגנו הוא הופתע לפגוש את בנו, הצעיר, ללמוד ממנו איך להתגונן מבעיטה ואיך לבעוט במדויק בחזרה. זה גרר אותנו למעורבות גדולה יותר בקהילה המקומית, להיות ער לכל גילוי של אנטישמיות, ולמחות על כך בקול רם ללא מורא.⁶⁴

נ' היה אחד הפעילים המרכזיים בהגנה העצמית בקורדובה, שם מרבית החברים בארגון באו מתנועות הנוער ולפיכך, לדבריו, היה קל לגייס אותם. הקושי במקרה זה היה להשיג תמיכה ממוסדות הקהילה המקומיים: 'היינו צריכים לתמרן מבחינה פוליטית בזהירות בתוך הקהילה המקומית על מנת להביא את המנהיגים להכרה כי המשבר רק ילך ויחריף. אחרי שנענו, היינו צריכים כמו ידינו לחפש את האמצעים להגנה. זאת, בתוך אווירת פחד שמא פעילותנו תחזק את האנטישמיות במקום למתן אותה'.⁶⁵

ט"ה, אשר גויס באמצע בשנות השישים, כאשר היה בן 18 או 19, פעל בתקופה שבה לארגון היו יחסים טובים עם הקהילה המאורגנת בקורדובה וזכה גם לתמיכה כספית ממנה. רוב הפעילויות שבהן השתתף הוגבלו להגנה על בתי הכנסת והמרכז הקהילתי, בייחוד בחגים היהודיים. הוא נשא אתו אקדח ברטה קליבר 22 שהארגון הפקיד בידיו. לדבריו, חברים אחרים בארגון נשאו נשק שהשיגו באופן פרטי.⁶⁶

משטרה, אשר אליהם אפשר היה לפנות בעת שנעצרו יהודים מסיבה כזו או אחרת ולבקש את עזרתם. ראיון עם טרייסטר, תל-אביב, אפריל 2007.

Eugene F. Sofer, *From Pale to Pampa: A Social History of the Jews of Buenos Aires*, New York 1982, pp. 65-89

קוגן, הארגון, עמ' 12.

שם, עמ' 13.

ראיון טלפוני עם ט"ה, 25.3.2009.

ציונות דרך הנבוט

כ־30 נערים, כולם מבית יהודי טוב, עמדו בשתי שורות, זה מול זה וחיכו לאות שייתן המדריך. כשנשמעה הפקודה, היה כל בחור מחטיף בתורו סטירה חזקה בפניו של חברו וזה היה צריך לספוג את המכה מבלי להירתע. לאחר מכן התחלפו התפקידים. זה סוטר וזה סופג. כך התנהל השיעור הראשון בתכנית האימונים של ה'ארגון'. המטרה: לחשל את האופי ובעיקר להוציא מהבטן את הפחד הטבעי לחטוף מכה. הקורס היה מסתיים לאחר מספר שבועות כאשר החניכים תרגלו הגנה עצמית ותקיפה יזומה תוך ניצול נקודות התורפה של היריב. החניכים היו צריכים להבין שלא מדובר בשעשוע ולא במשחקי ג'יימס בונד, האימונים נועדו להגן על הקהילה היהודית תוך נקיטת סגנון כוחני, אלים, לא אינטלקטואלי.⁶⁷

ואכן, קורסי ההכשרה של הארגון ביקשו לנסות ולעצב מחדש את אופיים של הצעירים, לחזק בהם את הנחישות ולהיאבק עם תוקפים אפשריים. הקורס נמשך כמה שבועות, שבמהלכם למדו הצעירים טכניקות של הגנה עצמית וכיצד לנצל את חולשותיו של היריב. לעדותו של גוגן קוגן הצטרפה זו של אסתר, שסיפרה על האימונים שלאחריהם הייתה צריכה להשתמש בשכבה עבה של איפור כדי להסתיר את הכתמים שגרמו לה המכות היבשות במהלך המפגשים.⁶⁸

אלי הדגיש את סימולציית החקירות שנאלצו לעבור החניכים. המדריכים היו מופיעים מדי פעם ללא התראה מוקדמת וזימנו כמה מן המשתתפים לחקירה כדי לוודא שסיפור הכיסוי שלהם אמין. החניכים קיבלו לא פעם הדרכות כיצד להמציא סיפור כיסוי שלא יעורר חשד. הם היו נחלקים לזוגות, כשאחד מהם ממלא את תפקיד החוקר המנסה לערער את אמינות הגרסה של הנחקר.

כמה מן האנשים שראיינתי תיארו את תחושת החשיבות העצמית שהעניקה להם הפעילות המחתרנית והעובדה שהפעילות הייתה ממודרת, כך שאיש לא ידע כמעט דבר על הפעילות של חברים אחרים בקבוצה. פעמים רבות אף לא ידעו את שמותיהם האמתיים של החברים.⁶⁹ בהקשר זה מעניין סיפורו של ס"ב, אשר גויס בהיותו בן 16 או 17, כאשר היה חבר בתנועת השומר הצעיר. היה זה בסוף שנות החמישים, כשגויס בידי אחד מעובדי הסוכנות היהודית. תפקידו הראשון היה לנסוע באוטובוס עד לגבול פרגוואי ולחזור עם דיווח שבו יפרט מה הם מחסומי המשטרה שבדרך ואילו מכשולים נוספים לתנועה יש בין הבירה הפדרלית לצפון המדינה.⁷⁰ רק בדיעבד העריך שייתכן כי נסיעתו זו הייתה חלק

67 קוגן, הארגון, עמ' 11.

68 ראיון עם אסתר, תל-אביב, 20.12.2012.

69 ראיון עם אלי, תל-אביב, 20.12.2008, 24.1.2009.

70 ראיון טלפוני עם ס"ב, 11.8.2009.

מן ההכנות לקראת חטיפתו של אייכמן במטרה לבדוק דרכי מילוט שונות לסוכני המוסד ולפושע הנאצי שאותו אמורים היו ללכוד.⁷¹

ס"ב השתתף בכמה קורסי אימונים בארגנטינה, שכללו קרבות מגע ואמנויות לחימה, אימוני קליעה ושימוש בחומרי נפץ. בשנת 1963 יצא לישראל לצורך אימונים מתקדמים יותר בתחומים כמו תכנון פעילות מבצעית, פיזור הפגנות ונטרול איומים. ריקרדו (ירח) גרינפלד סיפר שהאימונים היו במסגרת צבאית בבסיס צה"ל, עם נשק שמתאים ללחימה עירונית: אקדחי ברטה ולוגר, תתי מקלע עוזי, טומיגן וקרל גוסטב, ורימונים. מחשש מתגובת החיילים לקבוצת ארגנטינים המתאמנים באותו מחנה, הומצא סיפור כיסוי בדבר קצינים של אחד מצבאות אמריקה הלטינית שבאו לקבל הכשרה בארץ.

גם מ"פ, אחד מהמעטים שקיבלו שכר חודשי מן הארגון, נשלח באותה שנה להשתלמות דומה בישראל.⁷² יליד העיר באיה בלאנקה, הוא היה אחראי לקבוצת ההגנה העצמית בפרובינציה של בואנוס איירס, בטרם הצטרף לחטיבה על שם אנילביץ' שבעיר הבירה. מן הראיונות שקיימתי עם פעילים לשעבר עולה שעשרות צעירים ארגנטינים נשלחו לישראל בשנות השישים לקורסים אידאולוגיים ולאיימונים פיזיים. ההכשרה של מדריכים בארגנטינה נמשכה כשנה והמועמדים לנסיעה לישראל נבחרו מבוגרי ההכשרה. מרבית הקורסים בישראל ארכו כארבעה חודשים ולאחר מכן שבו הצעירים לפעילות בארגנטינה. בין האתרים השונים בארגנטינה שבהם התקיימו האימונים, החשוב מכול היה מכבילנדיה באזור ההרים בפרובינציה של קורדובה. ראשיתו של מחנה אימונים זה כבר בסוף שנות השלושים ותחילת שנות הארבעים, והוא נמצא על קרקע שהייתה בבעלות משפחת לינפהולץ היהודית. אדולפו מוגילבסקי, על פי עדותה של בתו אירמה, הצליח לגייס את הכספים הדרושים כדי לרכוש את השטח ולהקים בו מחנה להכשרה ואימון של צעירים ממועדון מכבי. בשנות הארבעים המוקדמות, בעת שבאירופה התרחשה ההשמדה השיטתית של יהודים, החלו במכבילנדיה אימוני ההגנה העצמית.⁷³ מוגילבסקי, שנולד באוור'נדה (Avellaneda) שבפרובינציה של בואנוס איירס, התמחה בפיזיותרפיה, בהיאבקות חופשית ובהגנה אישית. שנים מאוחר יותר היה למדריך היהודי היחיד בבית הספר של הצי ובאקדמיה הצבאית הלאומית של ארגנטינה. עם זאת, את פרסומו קנה מוגילבסקי כמאמן הכושר של כמה

71 בשנים האחרונות החלו היסטוריונים להעניק תשומת לב רבה יותר לסיוע שהעניקו ארגנטינים יהודים למוסד ולשגרירות ישראל בשלבים השונים של ההכנות לחטיפת אייכמן ובמהלך מבצע החטיפה עצמו: תצפיות, הסעות והעברות, הכנת בתי מחבוא ומסתור, עזרה רפואית, העברת מידע בין גורמים שונים ועוד. 'בלעדיהם', כתב צדק בסקומב, 'לא היה מצליח השירות החשאי הקטן של ישראל ליצור לעצמו יכולת פעולה רחבה כמו שהייתה לו'. ניל בסקומב, **המצוד אחר אייכמן: כך הצליחו המוסד וקבוצת ניצולים ללכוד את הפושע הנאצי הנתעב**, תל-אביב 2010, עמ' 128.

72 ראיון עם מ"פ; גם ראיון עם ריקרדו (ירח) גרינפלד, 2.12.2012.

73 ראיון עם אירמה מוגילבסקי, בואנוס איירס, יוני 2014. תודתי לאירמה מוגילבסקי על שהעניקה לי עותק של האוטוביוגרפיה של אביה, Adolfo Mogilevsky, *Mis recuerdos* (unpublished manuscript)

מועדוני כדורגל מן הליגה הארגנטינית העליונה ובהם 'ראסינג', 'סאן לורנסו', 'באנפילד', 'אטלנטה' ו'צ'קארטה ג'וניורס'.⁷⁴

האימונים במכבילנדיה ובמחנות אחרים כללו שיטות הגנה עצמית מפני מגוון של התקפות, ללא נשק, עם נשק קר כדוגמת סכינים, מצ'טות ואולרים, וגם נשק חם כמו אקדחים ומטעני חבלה.⁷⁵ החניכים סבלו לא פעם מפציעות שונות במהלך התרגולים. מכמה עדויות עולה כי בכמה מקרים התלוותה לאימונים מידה של ברוטליות. מריו, למשל, תיאר כיצד המדריכים הישראלים הכניסו כמה חתולים לתוך שק וביקשו מן החניכים לדקור את השק כדי שיתרגלו לנסיבות קיצוניות בהם יצטרכו לפגוע בכני אדם.⁷⁶

תקופה 'מפוארת'

הפעילות הצבאית למחצה של קבוצות ההגנה העצמית התפרשה גם כביקורת על הנהגת הקהילה היהודית המאורגנת שלא אימצה צעדים נחרצים יותר בתגובה להתקפות על יהודים בבואנוס איירס. פעילות זו אף שיקפה תסכול בקרב צעירים יהודים שהתקשו להביע את עמדותיהם בתוך המוסדות הקהילתיים. בה בעת היה בפעילותם של הצעירים כדי לחזק את הקהילה המאורגנת, משום שהיא הציעה להם ערוץ להפנות אליו את רצונם בפעילות. לפיכך אפשר לאפיין את הפעילות הזאת כמרד מרוסן של דור צעיר יותר, שנולד בארגנטינה, נגד הדור המבוגר יותר שבחלקו היה דור המהגרים. בזמן שבארצות הברית האקטיביזם של פוליטיקת הזהות נטה לפצל את הקהילה היהודית, בארגנטינה היה בו כדי לחזק את הקהילה. עם זאת, בזמן שהקהילה המאורגנת, במיוחד ארגון הגג של הראי"א, השתמשו בקשריהם עם הצמרת הפוליטית וביכרו פעילות פוליטית והסברתית כדי להיאבק באנטישמיות, התארגנו קבוצות של צעירים ארגנטינים יהודים למאבק אגרסיבי יותר. מ' תיאר את פעולותיו בראשית שנות השישים:

את הניסיון רכשתי בהתנגשות החזיתית עם הנאצים המקומיים. בשכונה, בה גרו הרבה יהודים, הציקו לחניכים בקן התנועתי המקומי, לכלכו את קירות בית הכנסת ותקפו לא פעם את המרכז הקהילתי היהודי. בהתחלה שלחנו את החניכים לשמור, אבל הם חטפו מכות וההורים לא רצו לשלוח אותם לפעילות היהודית. אז החלטנו כי אנו מאתרים את המנהיגים המקומיים, שוברים להם את העצמות ואז יהיה שקט. וכך היה, זה לקח כמה ימים של

74 ראיון עם אדולפו מוגילבסקי, תל-אביב, אוקטובר 2007. על מותו ראו, 'Murió Adolfo Mogilevsky', *Clarín*, 28.10.2012

75 Fernando Amado, *Mandato de sangre: el poder de los judíos en Uruguay*, Montevideo 2012, pp. 261-271

76 ראיון עם מריו, בואנוס איירס, יולי 2014.

נוכחות במקום, המתנה ועימות. אנחנו, שהיינו מוכנים ומאומנים, עשינו את העבודה באופן מושלם.⁷⁷

ס"ב תיאר אימונים שבועיים ותפקידי שמירה באירועים דוגמת משחקי כדורסל שבהם השתתפו קבוצות ממועדוני אברייקה או מכבי. כאשר אחד האוהדים של הקבוצה היריבה השמיע קריאה כלשהי או גידוף אנטישמי, 'היינו סוגרים עליו'.⁷⁸ פעילויות אלה היו יותר מאיימות מאשר אלימות. לא היה בהן שימוש בנשק ולא היו בהן נפגעים. קבוצות ההגנה ביצעו גם משימות 'ריגול', איסוף מידע וחדירה לארגונים אנטישמיים וניסו לקיים מעקב אחרי כל הפעילויות האנטייהודיות. אולם כאשר אחד הפעילים הצעירים הציע לזום פיצוצים ברובע אונסה (Once) כדי לעורר גל אהדה לקהילה היהודית הנאלצת להתמודד עם גל של אנטישמיות, נדחתה ההצעה על הסף על ידי ראשי הארגון.

באחד מסיפוריו הציג הלל רוניצקי את דמותו של גבריאל פרננדס, צעיר חסון ושחום עור, שצבע עורו הכהה והעובדה שאביו לא היה יהודי, סייעו לו להצטייר כלא-יהודי בעיני אנטישמים. בסיפור מצליח גבריאל להסתגל לשורות ה'גוארדיה רסטאורדרה נסיונליסטה', ומשם הוא מדווח לעמיתיו היהודים על תכניות הפעולה של ארגון הימין הקיצוני נגד מועדון נוער יהודי. בעזרת המידע הזה מצליחים הצעירים היהודים להרוף את המתקפה.⁷⁹ מ' סיפר ש'חלק מן ההצלחות שלנו נבע מן המידע שאספנו קודם, שסיפקו לנו חברים בעלי חזות גויית או אוהדים שרכשנו בזכות קשרים. כל אלה נתנו לנו תמונה מדויקת של המטרה, הרגליה, מקום מגוריה וחולשותיה. לא עשינו דבר ללא מעקב מוקדם'.⁸⁰

ל', שגדלה בבית בעל זהות יהודית רופפת, סיפרה שהיא וחברותיה נהגו לחפש בעיתונים מודעות על מפגשים שארגנו קבוצות אנטישמיות, שאליהם הלכו כדי לאסוף מידע. באחת מן הפגישות האלה, שהתקיימה בכנסייה שכונתית, נראה שהיו יותר משתתפים שהשתייכו לקבוצות ההגנה העצמית היהודית והגיעו בזהות בדויה מאשר לאומנים קתולים.⁸¹ ה"פ סיפר לי כיצד גויס מנהיג בולט של ה'גוארדיה' לספק מידע לארגון בלי שהיה מודע לכך. אותו מנהיג נהג להמר ונחשב לרודף נשים. פעילים של הארגון יצרו אתו קשר כשהם מתחזים לנציגים של ארגון אנטישמי בין-לאומי שבסיסו באנגליה והציעו לו תשלום חודשי תמורת מידע שוטף על המאבק נגד היהודים בארגנטינה. במשך שנים מספר נהג אותו פעיל ימין להעביר אליהם מידע עד שנחשפה התרמית והוא יצא את גבולות המדינה.

גוגה קוגן, שהיה פעיל בחטיבה על שם מרדכי אנילביץ', גויס לארגון בראשית שנות השישים. תפקידו המודיעיני העיקרי היה לעבור בין חנויות הספרים שמכרו ספרות אנטישמית, דוגמת מיין קאמפ של אדולף היטלר, הפרוטוקולים של זקני ציון או חיבוריו של הכומר

77 קוגן, הארגון, עמ' 11.

78 ראיון טלפוני עם ס"ב, 11.8.2009.

79 רוניצקי, ארצות מולדת, עמ' 66-91.

80 קוגן, הארגון, עמ' 12.

81 ראיון עם ל', רמת גן, 26.12.2008.

האנטישמי חוליו מנווייל (Meinvielle), שהיה נערץ על הצעירים הקתולים הלאומניים, ולעקוב אחר מי שרכש ספרים כאלה.⁸² לדברי אוסקר, שהמשיך להיות מעורב בפעילות ההגנה העצמית היהודית בארגנטינה עוד שנים רבות, 'הרסנו בית עסק אחד שמכר צלבי קרס ברחוב רודריגס פנייה (Rodríguez Peña)'.⁸³ יחד עם עמיתיו, ניסה קוגן גם לעקוב אחרי מעשיו של חוסיין טריקי, נציג הליגה הערבית בבואנוס איירס.⁸⁴

לפי עדותו של ה"פ, טריקי עזב את הבירה הארגנטינית אחרי שהארגון הצית את משרדי הליגה הערבית אשר שכנו בקומה הראשונה של בניין מגורים במרכז העיר. הארגון הוציא אל הפועל פעולה מאורגנת ומתואמת: קבוצה של צעירים חסמה את התנועה באזור, אחרים השליכו בקבוקי מולוטוב, וקבוצה שלישית העבירה מסר לטריקי כי חייו בסכנה אם לא יצא את המדינה.⁸⁵ עדות זו היא דוגמה אופיינית להפרזה המאפיינת את הדימוי העצמי והחשיבות שמייחסים בדיעבד חברי הארגון לפעולותיהם. למעשה, טריקי הוכרז לאישיות לא רצויה על ידי ממשלתו של הנשיא ארתורו איליה (Illia) באוגוסט 1964, ועזב את המדינה זמן קצר אחר כך. טריקי הואשם בהתערבות בענייניה הפנימיים של ארגנטינה ובהפרת החוק נגד אפליה גזעית שאומץ שנה קודם לכן.⁸⁶ הפיגוע המדובר במשרדי הליגה הערבית ברחוב ליברטד (Libertad) שבמרכז בואנוס איירס, אכן התרחש אבל רק בשלהי פברואר 1970, מעט אחרי השעה שלוש לפנות בוקר. בקבוקי מולוטוב הושלכו מרכב נוסע והציתו את דלת הכניסה, ואבנים שנזרקו מהרחוב ניפצו את חלונות המשרדים.⁸⁷ לדברי מרקוס, 'היינו אמורים להשיג מפתח למשרדים ולהרוס אותם לגמרי מבפנים, אבל בסוף

-
- 82 ראיון טלפוני עם גוגה קוגן, 7.9.2009. על מנווייל (Meinvielle) והשפעתו ראו, Graciela Ben-Dror, *Católicos, Nazis y judíos: la Iglesia Católica en los tiempos del Tercer Reich*, Buenos Aires 2003, pp. 57-90.
- 83 ראיון עם אוסקר, בואנוס איירס, יולי 2014.
- 84 בשנות השישים אימצה הנציגות של הליגה הערבית בארגנטינה עמדות אנטישמיות והביעה תמיכה ב'טקוארה'. טריקי, תוניסאי במוצאו, הדגיש בעקיבות, בעיקר בביטאון *Nación Árabe*, שליהודים הארגנטינים יש 'נאמנות כפולה'. Francis B. Kent, 'Anti-Semites Grow Bold in Buenos Aires', *Milwaukee Sentinel*, 22.9.1964. על פעילות הליגה הערבית בארגנטינה ראו, Victor Mirelman, 'Attitudes towards Jews in Argentina', *Jewish Social Studies* 37, No. 3-4 (1975), pp. 212-216; *American Jewish Yearbook*, Vol. 66 (1965), pp. 338-339; *Primera Plana*, 10.3.1964, pp. 6-7.
- 85 בנוגע לקשרים של הליגה הערבית עם לאומנים ארגנטינים של הימין הקיצוני ראו, Michael Goebel, 'Von der hispanidad zum Panarabisms', *Geschichte und Gesellschaft*, Vol. 37/4 (2011), pp. 523-558; Andrés Kilstein, 'Vínculo entre sectores del peronismo de derecha y la Liga Árabe en la Argentina entre 1962-1964', ponencia presentada en el 2º Congreso de Estudios sobre el Peronismo (1943-1976), UNTreF, Nov. 2010.
- 86 'Argentina Talks of Ousting Arabs', *New York Times*, 9.8.1964, p. 9; *La Nación*, 5.4.1965; *La Prensa*, 1.7.1965.
- 87 'Denunció un atentado la Liga de Estados Árabes', *Clarín*, 28.2.1970; 'Un atentado contra la Liga de Estados Árabes', *La Razón*, 27.2.1970; 'Atentado contra una oficina diplomática', *La Prensa*, 28.2.1970.

הוחלט שלא לעשות זאת, אלא רק להצית את המקום.⁸⁸ הממונה על הנציגות, פואד אל צ'אייב, הכריז כי 'מעשה חבלה וטרור זה הוא פרי ידיהם של אויבי העם הארגנטיני, שהם אויבי הערבים'.⁸⁹

קוגן תיאר פעולה אחרת שבה השתתף. קבוצה של חוליגנים אנטישמים הציקה לחברי השומר הצעיר באחת משכונות העיר. בכוקר שבת אחת נתקבצו חברים מקבוצות ההגנה העצמית ואלות בדיהם ויצאו להכות את חבריונים האנטישמים שנפגשו תמיד באותו בית קפה. כמה מן הפעילים היהודים נכנסו לקפה ואחרים חיכו בסמוך לדלתות היציאה:

הזוג הראשון שלנו נכנס לבית הקפה בצעד מתון, ניגש לשולחן שסביבו ישבה הקבוצה הבריונית ודניאל אמר משפט שהכין לאורך כל הדרך: 'אנחנו מהקן היהודי, חתיכות חרא', הניף את האלה ששלף מתחת לז'קט והוריד אותה בכל כוחו על ראשו של הבחור הקרוב ביותר [...] בן זוגו חזר בדיוק על אותה פעולה על ראש אחר והשולחן התפוצץ [...] תוך שניות הייתה מהומה רבתי. יתר אנשי הקבוצה קמו וניסו לברוח לכיוון הרחוב, בדיוק למקום שבו חיכינו להם. האלות נשלפו ונחתו ללא רחם על גופם של הנמלטים שצרחו לעזרה כחזירים שחוטים [...] בפעם הראשונה בחיי חבטתי בכל העוצמה והבחור נשבר כמו ענף דק.⁹⁰

כשהושלמה הפעולה, עלה חשד כי אחד מחברי ארגון ההגנה נלכד בידי הלאומנים ולפיכך חזרו המשתתפים למקום בחיפוש אחר חברים. כאשר ירד קוגן מן המכונית כדי להצטרף לחיפושים, התנפלה עליו חבורה של אנטישמים והחלה להכותו. זמן קצר אחר כך הגיעו כמה מעמיתיו של קוגן במכונית נוספת ובעודם נוסעים על אחת המדרכות רדפו אחר ה'גויים'. פ"ש העיד באוזני על מידע שהגיע לידי הארגון על הפגנת תמיכה שתכננו אנשי 'טקוארה' מול שגרירות סוריה בבואנוס איירס כדי להביע את תמיכתם בערבים במהלך מלחמת ששת הימים. אנשי הארגון המתינו למפגינים של 'טקוארה', וכשאלה הגיעו והחלו לחלק כרוזים, תקפו אותם באלות מפורזלות. א"ד אישר באוזני כי גם עיתונאי שפרסם מאמר על תקיפה זו, סבל מנחת זרועם של חברי הארגון.

פ"ש סיפר גם על הצתה של בית דפוס שהוציא לאור כרוזים לאומניים. מרקוס סיפר ש'אחר כך עקבנו אחר הבעלים והענשנו אותו, פוצצנו אותו בכוחות'. גיורא דיבון התייחס לחבלה שביצעו אנשי הארגון בבית הדפוס שהוציא לאור את ביטאון הליגה הערבית בבואנוס איירס. וכאשר התנהלה המערכה הכין-לאומית לסולידריות עם יהודי ברית המועצות, ציירו חברי הארגון את הסיסמה 'שלח את עמי' על קירות השגרירויות של המדינות הקומוניסטיות בבואנוס איירס. השיטה הייתה בדרך כלל לשלוח זוג נאהבים במסווה בסמוך לשגרירות

88 ראיין עם מרקוס.

89 'Atentado en la oficina de la Liga Árabe', *La Nación*, 28.2.1970

90 גוגה קוגן, 'הארגון (חלק ראשון)', חותם (על המשמר), 1.7.1988.

וכאשר אנשי הביטחון ניגשו לפנותם, שני פעילים, שפחית צבע ומברשת בידיהם, מיהרו אל אחד מקירות הבניין ומברשות בידיהם.

אחד הכישלונות של הארגון היה ניסיונו להגן על חייו של סרן מחמוד עבאס חילמי, טייס מצרי שערק לישראל ונחת עם מטוס יאר-11 רוסי בכסיס חיל האוויר הצרים בינואר 1964. כעבור זמן מה הועבר חילמי לארגנטינה. על חברי הארגון הוטל לשמור עליו, אבל חיי ההוללות שלו הקשו על המשימה. 'נכשלנו', מודה גיוא דיבון, 'והמודיעין המצרי הצליח לחסל אותו'.⁹¹

רוב פעולות הארגון התמקדו בהגנה על בתי ספר ועל בתי כנסת יהודים ובליווי אישים ישראליים, דוגמת חברת הכנסת חייקה גרוסמן, שהייתה בצעירותה פרטיזנית כאחת ממורדי הגטאות בליטא ופולין, וגולדה מאיר במאי 1968.⁹² מ"פ הצהיר לפני כי פעמים מספר הוצבה שמירה לצד דוכני עיתונים שבהם נמכר השבועון 'נואבה ציון', ציון החדשה (*Nueva Sión*), שהיה מזוהה עם תנועת השומר הצעיר. לדבריו רק מעטים מחברי הארגון הלכו כמושים, והיו אלה 'המפקדים ולא המדריכים'. כמה מהמרוויינים הרגישו כי המשטרה המקומית נהגה בחברי הארגון במידה של הבנה או הסכמה שבשתיקה וכאשר הגיעו מבקרים מישראל, יצאו השוטרים מתוך נקודת הנחה שאלה יזכו בשומרי ראש מקרב חברי הארגון.

הרפתקת נעורים או מאבק אתני ואנטי־פאשיסטי?

ארגון ההגנה היהודית בארגנטינה היה תופעה ייחודית, בעלת מאפיינים שונים מהתארגנויות דומות בארצות הברית או באירופה. בשנות החמישים והשישים היו ניסיונות לאמן ולהכשיר צעירים יהודים במדינות המערב ובארצות ערב כדי להגן על בתי כנסת ומרכזים קהילתיים, אבל באף אחד מן המקרים האלה לא הוקם ארגון מסודר כל כך והיררכי, שעירב מספר כה גדול של פעילים והתקיים זמן ממושך כל כך. אמנם היו ניסיונות 'לייצא' את המודל הארגוני למקומות נוספים בזירה הגאוגרפית של אמריקה הלטינית, אבל ההצלחה הייתה מוגבלת, אולי משום שבארגנטינה מספר היהודים היה גדול יותר, הנראות שלהם הייתה רבה יותר והארגונים האנטישמיים זכו לתמיכה רחבה יותר בקרב האליטות.⁹³ במקרה הארגוני תרמה פעילותו של הארגון לחיזוק הזהות היהודית והציונית בקרב צעירים רבים ואף חיזקה את הסולידריות והלכידות בתוך המסגרות השונות של הקהילה היהודית המאורגנת.

91 על עריכתו של הטייס המצרי ראו, 'מדוע נמלט מחמוד חילמי לישראל', ביטאון חיל האוויר, מס' 64, מארס 1964, עמ' 16-20; **הארץ**, 19.1.1964; 'Egyptian Asks Asylum After Chase in Skies', *Chicago Tribune*, 20.1.1964, p.11

92 ראינונת עם א"ד, תל אביב, 20.12.2008, 24.1.2009.

93 א"ס סיפר לי שנסע בשירות הארגון לצ'ילה, לאורוגוואי, למקסיקו ולוונצואלה; ח"פ הוסיף פרטים על האימונים וקורסי ההכשרה שהתקיימו באגן הקריבי ובמרכז אמריקה; ל"ק, בחילופי הודעות בדואר אלקטרוני, כתב לי על פעילויות הגנה עצמית בוונצואלה של שנות השבעים.

הגידול ההדרגתי בהיקף ההגירה מארגנטינה לישראל בשנות השישים והשבעים נבע בחלקו לפחות מפעילויות אלה.⁹⁴ כמה חברים בארגון, בעלי דעות שמאליות יותר, מצאו עצמם נדחקים מן הארגון בשל אמונתם כי עיקר המאבק צריך להיות למען חברה צודקת יותר וללא אפליה בארגנטינה, ולא בהכרח להדגיש את ההגירה לישראל. מאוחר יותר, בשלהי שנות השישים, הם התנתקו מן הארגון או הוצאו ממנו והצטרפו לאחת מקבוצות הגרילה שפעלו אז בארגנטינה.⁹⁵ ואכן, לא היה בפעילות הארגון כדי לתרום לכנייתה של חברה דמוקרטית ופלוורליסטית יותר בארגנטינה. צעירים יהודים שהעניקו בכורה לערכים אלה חיפשו אפיקי פעילות אחרים. בסופו של דבר, הגיוני הנחרץ מצד חלקים רחבים של החברה הארגנטינית למבצעי ההתקפות על יהודים, כדוגמת המקרה של גרסיאלה סירוטה, העיד על האפשרות להצליח בפעולה פוליטית והסברתית. ארגנטינים לא-יהודים רבים ביקשו להביע את הסולידריות שלהם עם הארגנטינים היהודים כחלק מן ההגנה על החופש והדמוקרטיה במדינה.

מבחינה מסוימת אפשר אף לטעון כי הארגון היה מעין תמונת מראה של ארגוני ימין לאומניים דוגמת 'טקוארה'. ארגון ההגנה העצמית היהודית הוקם כתגובת נגד למערכה האנטישמית של הלאומנים, אבל בשני הארגונים רוב הפעילים היו בני עשרה, ובשניהם נחשב השימוש באלימות לקידום מטרת פוליטיות לגיטימי. צעירים ארגנטינים רבים בשנות השישים והשבעים, יהודים ולא-יהודים כאחד, ביקשו לקרוא תיגר על מוסכמות מקובלות ועל ארגונים ממסדיים. מגמות אלה של בני הודר הצעיר מצאו ביטוי באופנים שונים, לרבות ברדיקליזציה פוליטית ובטיפוח מוסיקת רוק. הגבולות האידאולוגיים נותרו במקרים רבים מטושטשים. כמה פעילים לשעבר של 'טקוארה' מצאו עצמם כעבור שנים מספר כאנשי גרילה בארגון ה'מונטונרוס' (Montoneros) הפרוניסטי או בצבא המהפכני העממי בעל הנטייה הטרוצקיסטית. באופן דומה, כמה חברים לשעבר בארגון ההגנה היהודית חצו אף הם את הקווים ומצאו עצמם לצד צעירים, שאך שנים אחדות קודם לכן היו פעילים בימין הקתולי האנטישמי. זה הוא המקרה למשל של א', אשר הצטרף ל'כוחות המזוינים של השחרור' ומסר לעמיתיו החדשים מידע על הארגון ומפקדו.⁹⁶ שאלת מפתח שיש לתת עליה את הדעת היא אם היה בפעולות הארגון כדי לבלום את קבוצות הימין הלאומי האנטישמי. על פי דוד שרס,

94 על ההגירה היהודית מארגנטינה באותן שנים, ראו, סבסטיאן קלור, העלייה מארגנטינה למדינת ישראל בשנים 1948-1967, עבודת דוקטור, אוניברסיטת חיפה 2013.

95 Adrián Krupnik, 'Cuando camino al Kibbutz vieron pasar al Che. Radicalización política y juventud judía: Argentina 1966-1976', in: Emmanuel Kahan et al. (Comps), *Marginados y consagrados. Nuevos estudios sobre la vida judía en la Argentina*, Buenos Aires 2011, pp. 311-328

96 אחד מהאנשים שרואינו למחקר זה (בואנוס איירס, מאי 2011) היה בוטה יותר ואמר כי במבט לאחור הוא יכול לאפיין את ניסיונו בארגון בין השנים 1968-1973 כ'חוויה פשיסטית', אף שהתעקש שמעולם לא התחרט על שנעשה.

גישתם [של ארגוני ההגנה העצמית] הייתה כנראה אינסטרומנטלית בצמצום הפעולות האנטישמיות. היה בה כדי ליצור קשיים של ממש עבור הקבוצות [האנטישמיות] התוקפות, והסכנה של החרפה בתקריות עם קורבנות משני הצדדים היה בה כדי ליצור הרתעה ולעודד את הממשלה לאמץ גישה נוקשה יותר. קבוצות ההגנה העצמית היהודית [...] הפכו לגורם אשר כל מי שניסה לתקוף יהודים היה צריך לקחת בחשבון.⁹⁷

רבים מהאנשים שראיינתי נוטים להסכים עם טענה זו והדגישו באוזני את הסכנה שייצגו ארגונים לאומניים דוגמת 'טקוארה' לגורלה של הקהילה היהודית המקומית. בעמדה זו יש כדי לשקף תפיסות ציוניות מקובלות. בספרה על הקהילה היהודית במקסיקו התייחסה עדינה צימט לאופן שבו פורשו עניינים שונים באופן מעורר בהלה. המגמה לזרוע חרדה בקרב קהילות סיעה לא פעם בעידוד הגירה למדינת ישראל, שייצגה כביכול את הפתרון האפשרי היחיד למצבם.⁹⁸ יהושוע פייגון, שליח השומר הצעיר לכואנוס אירס בראשית שנות השישים, העריך שאכן הייתה הפרזה בתיאור האיום שטמן בחובו ארגון 'טקוארה' לקיום היהודי בארגנטינה 'כדי לחזק את הזהות היהודית והציונית ולעודד עלייה חלוצית לישראל'.⁹⁹ בה בשעה ההגזמה בחשיבותו של הארגון 'טקוארה' אפשרה למרואיינים שלנו להפריז במידת ההצלחה בפעולותיהם שלהם נגד ארגון זה ודומים לו. כפי שציין מ':

עם כל הצניעות, אנחנו למעשה בלמנו את האנטישמיות ברחוב. עם זאת, הענקנו למוסדות המרכזיים של הקהילה תחושת כוח נגד הגל הנאצי. זה היה הישג משולב, כי את הכנופיות המקומיות הרתענו מלפעול, יחד עם זאת, התרענו בפני כל התארגנות נאצית או קתולית, שעודדה את האנטישמיות [...] עם המידע הזה, יכול היה המוסד היהודי המרכזי לדרוש מן השלטונות פעולה נגד הארגונים האנטישמים. לא בשתדלנות, אלא בתוקף, כמי שאולי יש לו היכולת לפעול בכוחות עצמו אם השלטון יישאר אדיש.¹⁰⁰

97 David Schers, 'Antisemitism in Latin America', in: Solo Baron (ed.), *Violence and Defense in the Jewish Experience*, Philadelphia 2002, pp. 239-253

98 בפרק זה מתייחסת צימט לתקופה מוקדמת יותר. ראו: Adina Cimet, *Ashkenazi Jews in Mexico: Ideologies in the Structuring of a Community*, New York 1997, p. 61

99 ראיון עם יהושוע פייגון, ירושלים, 30.3.2003.

100 קוגן, הארגון, עמ' 12.

